

Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen

Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen

Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

Meritullinkatu / Sjötullsgatan 10

PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2004

ISBN 952-442-814-8 (nid./htf)

ISBN 952-442-815-6 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä /

Undervisningsministeriets arbetsgruppsmemorior och utredningar 2004:29

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
22.9.2004

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä Puheenjohtaja: Tarja Riihimäki Sihteeri: Helena Kasurinen	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
	Toimeksiantaja Opetusministeriö	
	Toimielimen asettamispvm 24.4.2002	Dnro 8/043/2002

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen; Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä
(Ordande av handledningstjänster för unga. Samarbete mellan studiehandledningen och arbetskraftstjänsterna)

Julkaisun osat Muistio

Tiivistelmä

Opetusministeriö asetti 24.4.2002 opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmän ajalle 1.5.2002–1.5.2004. Työryhmän tehtävänä oli:

- kehittää nuorten koulutukseen ja työelämään ohjaamiseen liittyvää yhteistyötä (opinto-ohjaus, ammatinvalinnanohjaus, koulutus- ja ammattitietopalvelu sekä nuorten työnvälitys)
- tehdä ehdotuksia koulutus- ja työvoimapolitiisten sekä ohjauksellisten toimenpiteitten tehostamiseksi tavoitteena kaikkien nuorten sujuva siirtyminen koulutuksesta työelämään tai jatko-opintoihin
- kartoittaa hyviä ohjauskäytäntöjä ja edistää niiden levittämistä opinto-ohjausta suorittaville
- edistää nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimintatapojen levittämistä opetus- ja työhallinnon aloilla.

Oppilaanohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmän toiminnan tavoitteena oli edistää omalla toiminnallaan opetus- ja työhallinnon yhteistyötä nuorten ohjauksessa. Yhteistyöryhmän päätti keskittyä käsittelemään neljää keskeistä teemaa:

- nivelvaiheiden ohjauksen tehostaminen
- nuorten koulutukseen ja työhön sijoittumisen nopeuttaminen sekä koulutuksen sisällä keskeyttämisten vähentäminen
- nuorten syrjäytymisen ehkäisyä edistävien toimenpiteiden kehittäminen
- opetus- ja työhallinnon välisen yhteistyön edistäminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen.

Työryhmä ehdottaa, että perustettaisiin ohjauksen kehittämisestä ja toiminnan suunnittelusta vastaavia alueellisia yhteistyöryhmiä, joissa olisi eri hallinnonalojen asiantuntijoiden ja muiden ohjaustyötä tekevien ammattilaisten edustajia.

Nivelvaiheet ovat nuoren opintopolulla kohtia, jolloin ohjauspalveluiden toimivuus punnitaan. Näissä siirtymävaiheissa tarvitaan oppilaitosten välistä ja yksilön tarpeista lähtevää eri hallinnonalojen edustajien välistä yhteistyötä.

Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät muodosta homogeenista ryhmää, jolle riittäisi yhdenlaisen ohjaus- ja tukimallin kehittäminen. Perusopetuksen jälkeisen koulutustakuun onnistuminen edellyttää, että on olemassa keino löytää ne nuoret, jotka ovat jäämässä vaille opiskelupaikka tai jotka eivät aloita opintoja, vaikka koulutuspaikan saisivatkin. Myös toisella asteella opintonsa keskeyttävät työtä tai uutta opiskelupaikkaa vailla olevat nuoret tulisi tavoittaa.

Ohjauspalveluiden saatavuus ja saavutettavuus tulisi taata. Jokaisella koulutuksen ulkopuolella olevalla nuorella tulisi olla saatavilla sellaisia ohjaus- ja tukipalveluja, jotka vastaavat hänen tarpeitaan ja jotka on sijoitettu sellaisiin tiloihin, joihin nuoren on helppo tulla.

Avainsanat

syrjäytymisen ehkäisy, ohjauspalveluiden saatavuus, nivelvaiheet, eri hallinnonalojen välinen yhteistyö

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-814-8 (nid.) 952-442-815-6 (PDF)
Kokonaissivumäärä 52	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
22.9.2004

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Samarbetsgruppen för studiehandledning och arbetskraftstjänster Ordförande: Tarja Riihimäki Sekreterare: Helena Kasurinen		Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgrupps- promemorior och utredningar	
		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
		Datum för tillsättande av organet 24.4.2004	Dnr 8/043/2002
Publikation (även den finska titeln) Ordnande av handledningstjänster för unga. Samarbetesgruppen mellan studiehandledningen och arbetskraftstjänsterna (Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen. Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä)			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag Undervisningsministeriet tillsatte 24.4.2002 en samarbetsgrupp för studiehandledning och arbetskraftstjänster för tiden 1.5.2002– 1.5.2004. Arbetsgruppen hade i uppgift att <ul style="list-style-type: none">- utveckla samarbetet när det gäller att handleda ungdomar inför utbildning och arbetsliv (studiehandling, yrkesvägledning, utbildnings- och yrkesinformationstjänst samt arbetsförmedling för unga)- lägga fram förslag till effektivisering av de utbildnings- och arbetskraftspolitiska åtgärderna samt handledningsåtgärderna i syfte att möjliggöra en smidig övergång från utbildning till arbetsliv eller fortsatta studier för alla unga- kartlägga god handledningspraxis och främja spridningen av den bland personer som ger studiehandledning- främja spridningen av sådana tillvägagångssätt inom undervisnings- och arbetsförvaltningen som förhindrar utslagning bland unga. Samarbetsgruppen hade som mål att genom sin egen verksamhet främja samarbetet mellan undervisnings- och arbetsförvaltningen vid handledningen av unga. Samarbetsgruppen beslöt koncentrera sig på fyra centrala teman: <ul style="list-style-type: none">- effektivera handledningen vid övergångspunkterna- medverka till att de unga snabbare placerar sig i utbildning eller arbete och minska studieavbrotten i utbildningen- utveckla åtgärder som bidrar till att förhindra utslagning bland unga- främja samarbetet mellan undervisnings- och arbetsförvaltningen och sprida god praxis. Arbetsgruppen föreslår att det inrättas regionala samarbetsgrupper med ansvar för utveckling av handledningen och planering av verksamheten. I dem skulle finnas representanter för sakkunniga inom de olika förvaltningsområdena och de andra yrkesgrupper som ger handledning. Övergången från utbildning till arbetsliv eller fortsatta studier är punkter på de ungas studiebanan där kvaliteten på handledningstjänsterna mäts. Här behövs samarbete mellan läroanstalterna och mellan företrädare för de olika förvaltningsområdena. Samarbetet skall utgå från individens behov. Ungdomar som står utanför utbildningen bildar ingen homogen grupp för vilken det räcker att man utvecklar en typs handlednings- och stödmodell. För att utbildningsgarantin efter den grundläggande utbildningen skall falla väl ut måste det finnas ett sätt att finna de ungdomar som håller på att bli utan studieplats eller som inte inleder studier även om de skulle få en utbildningsplats. Även sådana ungdomar på andra stadiet som avbryter studierna och saknar arbete eller en ny studieplats borde nås. Tillgången på och till handledningstjänster bör tryggas. Varje ung person utanför utbildningen bör ha tillgång till sådana handlednings- och stödtjänster som motsvarar hans eller hennes behov och som är placerade i lokaler dit de unga lätt kan komma.			
Nyckelord förhinderande av utslagning, tillgången på handledningstjänster, övergångspunkter, samarbete mellan olika förvaltningsområden			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2004:29		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-814-8 (htf) 952-442-815-6 (PDF)
Sidoantal 52	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher Ministry of Education		Date of publication 22.9.2004	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Cooperative committee on guidance counselling and employment services Chair: Tarja Riihimäki Secretary: Helena Kasurinen	Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland		
	Contracted by Ministry of Education		
	Committee appointed on 24.4.2002	Dno 8/043/2002	
Name of publication Organising guidance services for youth. Cooperationgroup between guidance counselling and employment services			
Parts Memorandum			
Abstract			
<p>On 24 April 2002, the Ministry of Education appointed a cooperative committee for guidance counselling and employment services for the period of 1 May 2002 to 1 May 2004. The task of the committee was to:</p> <ul style="list-style-type: none">- develop cooperation related to guiding the youth in education and working life (guidance counselling, career counselling, educational and professional information services and employment services for youth);- make suggestions regarding stepping up actions related to education and labour policy and guidance with a view to smooth transition for all youth from education to working life and further education;- chart good guidance practices and promote their diffusion among guidance counsellors;- promote ways of action preventing the exclusion of youth to be diffused in the fields of education and labour administration. <p>The goal of the cooperative committee for guidance counselling and employment services was to promote, through their own actions, cooperation between education and labour administration in guiding the youth. The cooperative committee decided to focus on four central themes:</p> <ul style="list-style-type: none">- stepping up guidance in transitional stages;- speeding up the youth's placement in education or work and diminishing dropping out in education;- developing actions to promote prevention of exclusion of youth;- developing cooperation between education and labour administration and diffusing good practices. <p>The working group suggests that regional cooperative working groups responsible for developing guidance and planning operations with representation by experts of different administrative fields and representatives of other professionals in guidance.</p> <p>Transitional stages are points on the educational path of youth where the functionality of guidance services is measured. In these stages, cooperation geared to the needs of an individual are needed between educational institutions and between representatives of various administrative fields.</p> <p>Youth outside of education do not form a homogeneous group which would benefit from development of only one model of guidance and support. Realising educational guarantee after basic education requires a way of reaching the youth who are at risk of not finding a study place or who will not start their studies despite receiving one. The youth interrupting their upper secondary studies and lacking a job or a new study place should be reached.</p> <p>Availability and accessibility of guidance services should be guaranteed. Each youth outside education should have available the kind of guidance and support services which correspond to his or her needs and which are located in premises easily accessible for the youth.</p>			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2004:29		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-814-8 (pbk) (PDF)
Number of pages 52	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 24.4.2002 opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmän ajalle 1.5.2002 - 1.5.2004. Työryhmän tehtävänä oli:

- kehittää nuorten koulutukseen ja työelämään ohjaamiseen liittyvää yhteistyötä (opinto-ohjaus, ammatinvalinnanohjaus, koulutus- ja ammatitietopalvelu sekä nuorten työnvälitys)
- tehdä ehdotuksia koulutus- ja työvoimapolitiittisten sekä ohjauksellisten toimenpiteitten tehostamiseksi tavoitteena kaikkien nuorten sujuva siirtyminen koulutuksesta työelämään tai jatko-opintoihin
- kartoittaa hyviä ohjauskäytäntöjä ja edistää niiden levittämistä opinto-ohjausta suorittaville
- edistää nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimintatapojen levittämistä opetus- ja työhallinnon aloilla

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin opetusneuvos Tarja Riihimäki opetusministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi ylijohtaja Marja Merimaa työministeriöstä. Työryhmän jäseniksi kutsuttiin ylitarkastaja Anneli Tallqvist (varajäsen: ylitarkastaja Liisa Ampio) työministeriö, työvoimapalvelupäällikkö Helena Pajunen (varajäsen: ylitarkastaja Anna-Liisa Hietala) Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus, työvoimasuunnittelija Sinikka Rusanen (varajäsen: ammatinvalintapsykologi Ari-Pekka Leminen) Mikkelin työvoimatoimisto, ylitarkastaja Aune Turpeinen (varajäsen: hallitusneuvos Katriina Alaviuhkola) sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, opetusneuvos Juhani Pirttiniemi (varajäsen: opetusneuvos Annamajja Aro) Opetushallitus, erityisasiantuntija Johan Hahkala Suomen Kuntaliitto, lääninsivistysneuvos Outi Salo (varajäsen: sivistystoimentarkastaja Tapio Toivonen) Etelä-Suomen lääninhallitus, sivistystoimentarkastaja Kauko Kunnari (varajäsen: sivistystoimentarkastaja Anna-Liisa Eeronheimo) Lapin lääninhallitus, rehtori Mirja Peltomäki (varajäsen: rehtori Leila Lahti) Ammatillisten oppilaitosten rehtoriliitto ry, kuntayhtymän johtaja Hannu Heikkilä Koulutuksen järjestäjät ry, puheenjohtaja Heli Piikkilä (varajäsen: opinto-ohjaaja Inkeri Toikka) Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry, puheenjohtaja Reetta Kuosmanen Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto - Sakki ry. Työryhmän sihteeriksi määrättiin opetusneuvos Helena Kasurinen Opetushallituksesta.

Työryhmä kokoontui kymmenen kertaa kaksi vuotta kestäneen toimikautensa aikana. Työryhmä on kuullut seuraavia asiantuntijoita: kehittämisspäällikkö Janne Marniemi (Valta-

kunnallinen työpajayhdistys ry), ylitarkastaja Mika Tammilehto (opetusministeriö), tutkija Raimo Vuorinen (Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto). Lisäksi työryhmä on tehnyt kaksi vierailua työkokousten yhteydessä. Mikkeliissä työkokouksen yhteyteen järjestettiin Mikkelin työvoimatoimiston organisoima tutustuminen Etelä-Savon Mikkelin seudun ohjausväen yhteistyöryhmän toimintaan. Espoossa vierailun kohde oli Tapiolan työvoimatoimisto, jossa keskusteltiin kaupungin opetustoimen ja työvoimaviranomaisten yhteistyöstä ja ohjauksen nykytilasta oppilaitoksissa ja työvoimatoimistoissa.

Loppuraportin kirjoittamiseen ovat osallistuneet työryhmän jäsenten ja varajäsenten lisäksi Raimo Vuorinen kappaleessa Elinikäisen ohjauksen painopisteet Euroopan unionin jäsenmaissa ja projektipäällikkö Sirpa Moitus Korkeakoulujen arviointineuvostosta kappaleen 5.5 kirjoittamiseen.

Oppilaanohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmän toiminnan tavoitteena oli edistää omalla toiminnallaan opetus- ja työhallinnon yhteistyötä nuorten ohjauksessa. Yhteistyöryhmä päätti keskittyä käsittelemään neljää keskeistä teemaa:

- nivelvaiheiden ohjauksen tehostaminen
- nuorten koulutukseen ja työhön sijoittumisen nopeuttaminen sekä koulutuksen sisällä keskeyttämisten vähentäminen
- nuorten syrjäytymisen ehkäisyä edistävien toimenpiteiden kehittäminen
- opetus- ja työhallinnon välisen yhteistyön edistäminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen.

Työryhmä seurasi toimintansa aikana Nuorten osallisuushankkeen toteuttamista ja opetushallituksen ESR-hankkeiden edistymistä ohjauksen näkökulmasta. Lisäksi kokouksissa käsiteltiin seuraavia teemoja:

- alueellisten ohjauksen kehittämisryhmien perustaminen eri hallinnonalojen välisen yhteistyön tukemiseksi
- työvoiman vajausta koskevat ennusteet ja uuden työvoiman tarve aloittain
- maahanmuuttajien ja maassa asuvien ulkomaalaisten koulutukseen ja työhön ohjaaminen
- yleinen ohjauspalveluiden saatavuus ja tukitoimet opintopolun nivelvaiheissa sekä erityisesti nuorille tarkoitettujen palveluiden tavoitettavuus
- ohjauksen laatukriteerit
- ohjaus käsitteenä, joka on moniselitteinen ja joka siten aiheuttaa ongelmia moniammatillisen yhteistyön onnistumisessa
- ammatillisesta koulutuksesta tiedottaminen ja ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuuden lisääminen, tiedottamisen problematiikka, miten informaatio tavoittaa nykynuoret, minkälaisessa muodossa tuotettu materiaali tavoittaa kohdejoukot

Raportissaan työryhmän tavoitteena on tuoda esille sellaisia yhteistyön muotoja, jotka voidaan esittää toteutettaviksi käytännön toiminnassa sekä opetus- että työhallinnossa.

Helsingissä 12. päivänä elokuuta 2004

Tarja Riihimäki

Marja Merimaa

Johan Hahkala

Hannu Heikkilä

Kauko Kunnari

Helena Pajunen

Mirja Peltomäki

Heli Piikkilä

Juhani Pirttiniemi

Sinikka Rusanen

Outi Salo

Anneli Tallqvist

Aune Turpeinen

Helena Kasurinen, sihteeri

Sisältö

1	Johdanto	10
2	Ohjaus kansallisessa ja kansainvälisessä viitekehyksessä	11
2.1	Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma	12
2.2	Työllisyysohjelma	13
2.3	Elinikäisen ohjauksen painopistealueet Euroopan unionin jäsenmaissa	14
3	Ohjauksen järjestäminen opetus- ja työhallinnossa	17
3.1	Ohjauspalvelut opetustoimessa	17
3.2	Työvoimatoimistojen ohjaus- ja työvoimapalvelut	19
3.3	Alueellinen yhteistyö	21
4	Nuorten koulutuksesta ja työmarkkinatilanteesta	24
4.1	Nuoret työmarkkinoilla	24
4.2	Nuorten työttömyyden kehitys työnvälitystilastojen mukaan	25
5	Ohjauksen keskeisiä haasteita opetustoimessa	29
5.1	Ohjaus nivelvaiheissa	30
5.2	Seurantajärjestelmät	31
5.3	Lisäopetus	32
5.4	Ohjaus toisella asteella	34
5.5	Ohjaus korkea-asteella	36
6	Ohjauksen ja nuorten työvoimapalvelujen keskeisiä haasteita työhallinnossa	38
6.1	Nuorille tarjottavat työvoimapalvelut ja aktiivitoimenpiteet	38
6.2	Suuntaviivat työttömien nuorten työvoimapalvelujen tehostamiseksi ja yhteiskuntatakuun toteuttamiselle	40
6.3	Tieto- ja viestintäteknologian käyttö, työhallinnon sivut nuorten asiakkaiden käyttöön	42
6.4	Opinto-ohjauksen ja työvoimatoimistojen yhteistyö	43
7	Yhteenveto ja työryhmän kehittämis ehdotukset	48

1 Johdanto

Ohjauksen merkitys yhteiskunnassa on kasvanut nopeasti 1990-luvulta lähtien. Ohjauksen kysyntä kasvoi 1990-luvulla etenkin toisella ja korkeasteella. Ammattikorkeakoulu-uudistus, toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistukset, luokattomaan lukioon siirtyminen sekä koululainsäädännön uudistuksen mukainen oppilaitosten välinen yhteistyö ovat luoneet uudenlaisia tarpeita myös ohjaustoiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen.

Ohjaus integroituu osaksi julkisten palvelujen kokonaisuutta. Koulutus- ja työvoimapalveluiden kehittämisessä tulisi yhä enemmän kiinnittää huomiota ohjauspalveluiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Paikallisessa päätöksenteossa ohjausta tulisi tarkastella paitsi itse toiminnan kannalta myös opetussuunnitelmien kehittämisen ja oppilaitosverkoston toimivuuden sekä alueellisen yhteistyön kannalta.

Erilaisten tukitoimien tarve on lasten ja nuorten keskuudessa lisääntynyt. Ohjaustoiminnan ja oppilashuollollisten toimenpiteiden tehostaminen ovat keskeisiä syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Opintojen keskeytymisen väheneminen, opintopolun sujuvuus myös nivelvaiheissa ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö sekä seurantajärjestelmien kehittäminen ovat tärkeitä tavoitteita ohjauksen kehittämistyössä. On yhteiskunnan ja yksilön etu, että jokainen kynnelle kykenevä nuori sijoittuisi työelämään – tietenkin yksilöllisten toiveidensa, kiinnostustensa ja mahdollisuuksiensa mukaisesti. Koulutus pienentää työttömäksi joutumisen riskiä. Nuorista työttömistä työnhakijoista on noin 40 % vailla ammatillista koulutusta, ja heistä suurin osa on suorittanut pelkästään peruskoulututkinnon.

Perusopetuksessa, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa lainsäädännön muutokset ja uudet opetussuunnitelman perusteet antavat suuntaa ohjauksen kehittämiselle. Oppilas- ja opiskelijahuoltotoiminnan sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten ohjaus ovat keskeisiä kehittämisen kohteita. Samoin eri kulttuuritaustaisten oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksen järjestäminen vaatii erityisosaamista. Peruskoulussa haasteena on, miten ohjaustoiminta toteutetaan yhtenäisessä perusopetuksessa.

2 Ohjaus kansallisessa ja kansainvälisessä viitekehyksessä

Vallitsevan koulutus- ja työpolitiikan strategiset tavoitteet ovat samansuuntaisia. Ne on kirjattu opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan (vuosille 2003–2008), työministeriön työpolitiikan strategiaan (2003–2007–2010), hallituksen työllisyyden politiikkaohjelmaan ja hallituksen strategia-asiakirjaan. Koulutus- ja työpolitiikan keskeinen yhteiskuntapoliittinen merkitys on todettavissa hallitusohjelmasta, jossa painotetaan, että "2000-luvun hyvinvointiyhteiskunta on osaamista korostava, työntekoon ja yrittämiseen kannustava, sosiaalisesti oikeudenmukainen ja alueellisesti tasapainoinen". Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa parantamalla työllisyyttä ja vähentämällä työttömyyttä, vahvistamalla peruspalveluja ja toimeentuloturva sekä tasapainottamalla alueellista kehitystä.

Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 painotetaan opetus- ja oppimisympäristön kehittämistä siten, että koulussa voidaan luoda perusta elinikäiselle oppimiselle ja persoonallisuuden kasvuille. Kehittämissuunnitelmassa korostetaan myös, että tuki- ja ohjauspalveluita on oltava saatavilla riittävästi. Lähtökohtana tulee olla, että ohjaustoiminta muodostaa toimivan palvelujärjestelmän ja että ohjauspalveluiden laatu turvataan kaikilla kouluasteilla.

Työministeriön päävastuulla olevan työllisyyden politiikkaohjelman tavoitteeksi on asetettu työllisyysasteen nostaminen. Tähän pyritään julkisen työvoimapalvelun rakenteellisella uudistamisella sekä työvoimapolitiittisten aktiiviohjelmien ja koulutusohjelmien avulla. Työllisyysohjelmassa painotetaan myös nuorisotyöttömyyden ennaltaehkäisyä ja sen määrän alentamista.

Euroopan unionin tasolla ohjausta on tarkasteltu erityisesti elinikäisen oppimisen viitekehyksessä. Euroopan unionin kantana on, että jäsenmaiden hallituksilla ja eri tasoilla toimivilla poliittisilla päätöksentekijöillä sidosryhmineen on keskeinen rooli ohjauspalveluiden kehittämistä koskevien linjausten tekemisessä. Kehittämistyöhön liittyy tarvittaessa eri ministeriöiden keskinäinen yhteistyö ja palvelujen järjestämistä koskevan lainsäädännön kehittäminen.

2.1 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (2003–2008) painottuu vahvasti syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen. Kehittämissuunnitelman tavoitteena on taata koulutuksellisten perusoikeuksien toteutuminen kaikilla koulujärjestelmän tasoilla. Jo opintopolun alkuvaiheesta, esiopetuksesta lähtien on huolehdittava siitä, että tasavertaiset koulutusmahdollisuudet toteutuvat. Kaikilla perusopetuksen päättävillä tulisi olla riittävät eväät elämään ja elinikäiseen oppimiseen.

Kehittämissuunnitelmassa on asetettu tavoitteeksi opinto-ohjauksen ja opiskelijoiden tuki- ja neuvontapalveluiden voimavarojen ja laatutason turvaaminen kaikilla koulutusasteilla. Tärkeäksi on nähty myös perusopetuksen ja ammatillisten oppilaitosten välinen yhteistyö perusopetuksen päättävien ja ammatillisen koulutuksen aloittavien nuorten siirtymisen joustavan toteutumisen kannalta.

Tavoitteeksi on asetettu, että vuoteen 2015 mennessä toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–29 -vuotiaasta väestöstä kohoaa nykyisestä 85 prosentista vähintään 90 prosenttiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että perusopetuksen päättävien oppilaiden siirtymistä toisen asteen opintoihin tulee edistää opinto-ohjausta kehittämällä sekä peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten keskinäisellä yhteistyöllä.

Vuonna 2002 peruskoulun päättäneistä 97 % haki samana vuonna toisen asteen koulutukseen, hakematta jätti siis 3 % eli n. 1 600 nuorta. Koulutuksessa jatkoi välittömästi 94 %. Lukion aloitti 55 %, ammatillisen koulutuksen 37 % ja perusopetuksen lisäopetuksen 2 % ikäluokasta. Peruskoulun päättäneistä 6 % eli n. 3 200 nuorta ei jatkanut välittömästi koulutuksessa. Osuus oli pienentynyt prosentin edellisestä vuodesta.

Pojat sijoittuvat tasaisesti lukio- ja ammatilliseen koulutukseen, kumpaankin siirtyy 46 % pojista. Tytöistä suurin osa, 64 %, sijoittuu lukioihin, vain 27 % tytöistä jatkaa ammatillisessa koulutuksessa. Alueellisesti Uusimaa poikkeaa muista maakunnista siten, että siellä peruskoulun päättäneistä suurin osa jatkaa lukioon, ammatillisessa koulutuksessa jatkaa vain 28 % peruskoulun päättäneistä.

Yksilön elämänuran ja -laadun, yhteiskunnan ja työelämän toimintakyvyn turvaamiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi kehittämissuunnitelmassa asetetaan tavoitteeksi peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen turvaaminen koko ikäluokalle. Tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 % perusopetuksen päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai lisäopetuksessa. Koulutustakuu toteutetaan tehostamalla opinto-ohjausta, opiskelijaksi ottamista sekä uudistamalla perusopetuksen lisäopetuksen rahoitusjärjestelmää. Perusopetuksen yhteydessä annettavaa lisäopetusta ja sen rahoitusta kehitetään siten, että sitä voidaan järjestää myös ammatillisten oppilaitosten yhteydessä ammatilliseen koulutukseen orientoivana ja keskeyttämistä ennalta ehkäisevänä koulutusmuotona. Uudistushanke käynnistetään vuonna 2005.

Ammatillisen peruskoulutuksen ja lukion opiskelijavalintoja kehitetään siten, että samana vuonna peruskoulun päättäneiden pääsy koulutukseen turvataan. Lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinnassa turvataan vailla ammatillista koulutusta olevien pääsy koulutukseen.

Kehittämissuunnitelman mukaan perusopetuksen jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vaille jäävien seuranta sekä henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa kehitetään yhteistyössä työvoimaviranomaisten kanssa. Kehittämistyön tueksi laaditaan selvitys nuorten hakeutumisesta ja valikoitumisesta ammatilliseen koulutukseen sekä opintomenestyksestä ja keskeyttämisestä. Keskeyttämisetilastointia kehitetään edelleen ja koulutuksen läpäisyä kuvaavan henkilöpohjaisen

tilastoaineiston pohjalta laaditaan selvitys koulutuksen keskeyttämisestä opintojen eri vaiheissa.

Nuorten urasuunnittelun ja opiskeluvalintojen tukemiseksi Opetushallitus käynnisti perusopetuksen, toisen asteen ja aikuiskoulutuksen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen, joka ajoittuu vuosille 2003–2007. Hankkeen toteutuksessa hyödynnetään ohjauksen arviointiprojektien tuloksia. Kehittämishankkeen lähtökohtana on eri koulumuotojen uusissa opetussuunnitelman perusteissa määritellyt ohjaukselle asetetut tavoitteet ja sisällöt. Ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on tukea oppilaitoksia ohjaustoiminnan arvioinnissa, ohjauspalveluiden kehittämisessä, suunnittelussa ja henkilöstön koulutuksessa. Tavoitteena on myös parantaa henkilöstön valmiuksia vastata oppilaiden ja opiskelijoiden lisääntyvään ohjaustarpeeseen sekä kehittää ohjauksen laatua ja laadun määrittelyssä käytettäviä käsitteitä ja kriteereitä. Tarkoituksena on ohjaustoiminnan ja oppilashuollollisten toimenpiteiden tehostaminen syrjäytymistä ennaltaehkäisevien toimenpiteiden muodossa. Opintojen keskeytymisen väheneminen, opintopolun sujuvuus myös nivelvaiheissa, eri hallinnonalojen välisen ja seutukunnallisen yhteistyön sekä opiskelijoiden ja valmistuneitten seurantarjestelmien kehittäminen ovat hankkeen keskeisiä pitkän tähtäimen tavoitteita.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa esitetään, että koulutuksen loppuun saattamista ja tutkintojen suorittamista edistetään kehittämällä opiskelijoiden ohjausta, opiskelumuuotoja ja opintotukea. Lisäksi pyritään kehittämään koulutuksen rahoitusta tuloksellisuuteen ja kannustavuuteen perustuvana toimintana.

Ammatillisen peruskoulutuksen käyttökustannusten laskennallista rahoitusta täydennetään tulorahoituksella. Sen avulla ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kannustetaan mm. työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen edistämiseen ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen, opetushenkilöstön kelpoisuuden ja osaamisen kehittämiseen. Tulorahoitus on tarkoitus jatkossa ottaa käyttöön osana valtionosuusrahoitusta. Laskennallisten indikaattoreiden pohjalta tapahtuvassa tuloksellisuuden arvioinnissa ovat mukana kaikki ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjät. Vuonna 2003 jaettiin yhteensä 2 250 000 miljoonaa euroa 15 koulutuksen järjestäjälle.

Opetushallituksen Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeelle on asetettu määräraha vuosille 2004–2005. Kehittämishankkeen toimintakausi on kuitenkin 2003–2007. Pysyvien ja todellisten muutosten saavuttamiseksi sekä hankkeissa luotujen toimintamallien levittämistyön takaamiseksi tulisi ohjauksen kehittämishankkeelle turvata riittävä rahoitus koko sen toiminta-ajaksi.

2.2 Työllisyysohjelma

Koulutus- ja työvoimapolitiikan yhteisenä yhteiskunnallisena tavoitteena on koko väestön hyvä koulutuspohja, ammattitaitoinen työvoima ja korkea työllisyysaste. Työelämä edellyttää työvoimalta hyvää peruskoulutusta ja ammattitaidon jatkuvaa kehittämistä. Haasteena tulee olemaan tilanne, jossa työmarkkinoille tulevat pienet nuorten ikäluokat eivät riitä vastaamaan ammattitaitoisen työvoiman kysyntään. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle työvoimasta poistuu kuluvalle vuosikymmenellä vuosittain enemmän ihmisiä kuin nuorista ikäluokista tulee työvoimaa.

Työllisyyden politiikkaohjelma (seuraavassa työllisyysohjelma) on yksi hallituksen neljästä hallinnonrajat ylittävästä ohjelmasta. Työllisyysohjelman päätavoitteet ovat:

- rakenteellisen työttömyyden alentaminen ja syrjäytymisen ehkäisy
- osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen ja varautuminen ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työvoiman niukkuuteen
- työmarkkinoilla nykyistä pidempään pysyminen
- työn tuottavuuden lisääminen sekä työn organisoinnin ja mielekkyyden parantaminen.

Ohjelman tavoitteet on operationalisoitu neljäksi osahankkeeksi, joista kukin sisältää lukuisia hallituskauden aikana toteutettavia toimenpiteitä. Nuorten koulutusta ja työllistymistä koskevat toimenpiteet kuuluvat työllisyysohjelman ns. koulutusohjelmien ja työvoimapoliittisten aktiiviohjelmien hankekokonaisuuksiin.

Osahankkeista opetusviranomaisten vastuulla ovat mm. koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan (2003–2008) sisältyvät toimenpiteet:

- nuorten koulutukseen ja koulutuksesta työelämään siirtymisen nopeuttaminen
- ns. koulutustakuun toteuttaminen: kaikille nuorille tarjotaan mahdollisuus ammatillisesti eriytyvään koulutukseen ja mahdollisimman monelle nuorelle varmistetaan ammatilliset valmiudet ennen työelämään siirtymistä
- oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittäminen.

Työvoimaviranomaisten vastuulla olevat toimenpiteet:

- nuorten julkisten työvoimapalvelujen toimivuuden parantaminen
- nuorten aktiiviohjelmien toteuttaminen, kuten koulutuksen, työharjoittelun tai työpajan järjestäminen työttömille nuorille viimeistään kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen (ns. nuorten yhteiskuntatakuu).

Opetus- ja työvoimaviranomaisten yhteisvastuulla olevat toimenpiteet:

- nuorten tukeminen koulutuksen ja työelämän tai jatko-opintojen nivelvaiheissa nuorten ohjaus- ja neuvontapalveluja kehittämällä sekä poikkihallinnollista palveluyhteistyötä vahvistamalla.

Opiskelijoille suuntautuvan ohjauksen ja työvoimatoimistojen nuorten palvelujen sekä palveluyhteistyön merkitys korostuu edellä mainittujen toimenpiteitten toteuttamisessa.

2.3 Elinikäisen ohjauksen painopistealueet Euroopan unionin jäsenmaissa

Euroopan unionin ohjauspalvelujen järjestämistä koskevien linjausten taustalla olevia tekijöitä ovat taloudelliset tavoitteet (Lissabonin neuvosto, 2000), laatutavoitteet ja koulutusjärjestelmän kehittäminen, elinikäinen oppiminen, Euroopan työllisyysstrategia ja tietoyhteiskunnan tavoitteet. Euroopan unionin asiakirjoissa korostetaan ohjauspalvelujen asiakaslähtöisyyttä, palvelujärjestelmien toimintaperiaatteiden ja palvelumuotojen sekä työpaikoilla tapahtuvan ohjauksen kehittämistä. Myös alan ammattilaisten koulutuksen kehittämistä pidetään tärkeänä.

Moderni yhteiskunta edellyttää, että yksilöt pystyvät tekemään koulutusta ja uraa koskevia päätöksiä elämänsä jokaisessa vaiheessa. Elinikäinen ohjaus tukee Euroopan unionin tavoitteita, jotka liittyvät taloudelliseen kehitykseen, työmarkkinoiden toimivuuteen sekä ammatilliseen ja maantieteelliseen liikkuvuuteen. Euroopan unioni edellyttää, että jäsenmaiden hallitusten tulee edistää toimenpiteitä, joiden avulla tuetaan kansalaisia saavuttamaan taitoja, joilla he voivat itse tehokkaasti hallita omaa urakehitystään, motivoitua elinikäiseen oppimiseen sekä kriittisesti analysoida, hallinnoida ja tehokkaasti käyttää eri tietolähteitä. Kansalaisten koulutukseen osallistumista tukeva sekä realistisista vaihtoehdoista tiedottava, hyvin toimiva ja tehokas ohjaustarjonta on keskeistä osallisuuden ja yhteiskunnallisen tasa-arvon, sukupuolten tasavertaisten mahdollisuuksien ja aktiivisen kansalaisuuden toteutumisen kannalta.

Syksyllä 2000 Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n koulutusvaliokunta sekä työllisyys- ja sosiaaliasioiden valiokunta käynnistivät hankkeen, jossa arvioitiin tiedotus-, neuvonta- ja ohjausjärjestelmien taustalla olevaa kansallista toimintapolitiikkaa. Vuosina 2002–2003 Euroopan unionin komissio käytti samaa arviointikehikkoa arvioidessaan kaikkien silloisten ja keväällä 2004 unioniin liittyneiden jäsenmaiden ohjausjärjestelmiä. OECD:n hankkeen ydinkysymyksenä oli selvittää, miten ohjauksen organisoinnilla, hallinnoinnilla sekä toteutuksella voidaan edistää kansallisesti elinikäisen oppimisen sekä aktiivisen työvoimapolitiikan toteuttamista.

Arviointitulosten (OECD 2003, 7–14) mukaan hyvin toimivat tiedotus, neuvonta- ja ohjauspalvelut ovat elintärkeitä koulutus- ja työmarkkinoille niiden toimivuuden ja tuloksellisuuden kannalta. Ohjauksen avulla voidaan myös parantaa yhteiskunnallista tasa-arvoisuutta. Kuitenkin erilaiset koulutusorganisaatiot ja traditiot yhtäältä luovat ja toisaalta rajaavat tiedotuksen, neuvonnan ja ohjauksen käytäntöjä erilaisiksi eri maissa. Kaikki valtiot joutuvat silti ratkaisemaan erilaisten vaihtoehtojen välillä, miten vastata palveluja kehittämällä elinikäisen oppimisen ja aktiivisen työvoimapolitiikan haasteisiin.

Raportin mukaan työmarkkinoille siirtyvät nuoret tarvitsevat urasuunnitteluun tukevia tietoja ja taitoja. Aikuiset tarvitsevat taitoja työssä tapahtuvien uusien vaatimusten kohtaamiseen. Yleisenä havaintona OECD:n arviointiraportti osoittaa useita kohteita, joissa kansalliset urapalvelut eivät pysty vastaamaan kansallisissa poliittisissa linjauksissa yksilöityihin tavoitteisiin. Palvelujen tarjonta ei vastaa kysyntään, ennen kaikkea aikuisten uraohjauksen osalta. Tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia uraohjauksessa ei vielä käytetä täysin hyväksi, jotta voitaisiin joustavammin ja kustannustehokkaammin vastata ohjauksen kysyntään ja eri asiakasryhmien tarpeisiin. Ohjaus keskittyy turhan usein yksittäisiin valintatilanteisiin, jolloin elinikäiseen urasuunnitteluun liittyvät valmiudet jäävät vähemmälle huomiolle. Ohjausalan työntekijöiden koulutus ei aina vastaa työtehtävien vaatimuksia. Eri hallinnoalojen ja sidosryhmien välinen yhteistyö on jäsentymätöntä.

Arviointiraportissa esitetään jäsenmaiden hallituksille toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla voitaisiin kaventaa uraohjauspalveluja koskevan päätöksenteon ja käytännön välistä kulkua. Muun muassa eri hallinnoalojen välistä kansallista ja alueellista yhteistyötä tulisi parantaa sekä uraohjauspalvelujen järjestämistä ja rahoitusta koskevaa päätöksentekoa edeltävää tutkimusta tulisi kehittää.

Arviointitulosten pohjalta Euroopan unionin jäsenmaiden opetusministerit hyväksyivät elinikäistä ohjausta koskevan päätöslauselman 28.5.2004. Päätöslauselmassa korostetaan ohjauksen käsitteen laajempaa tarkastelua yhtenä kilpailukykyisen talouden taustatekijänä. Ministerineuvosto esittää päätöslauselmassa uraohjauksen laadunvarmistusjärjestelmien kehittämistä ja ohjauksen arvioinnin yhdistämistä Lissabonin strategian toteutumisen seurantaan "koulutus 2010" -työohjelmassa. Jäsenmaita kutsutaan lisäksi arvioimaan omia ohjausjärjestelmiään OECD:n ja komission toteuttamien arviointien esiin nostamien haasteiden näkö-

kulmasta, esimerkiksi jäsenmaiden keskinäisten vertaisarviointien avulla. Erikseen korostetaan ohjausalan ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämistä arviointitulosten suunnassa.

Päätöslauselman tavoitteiden tukemiseksi komission koulutuksen ja kulttuurin pääosasto julkaisee yhdessä OECD:n kanssa marraskuussa 2004 ohjauksen toimintapolitiikan käsikirjan, jossa esitetään periaatteita ja erilaisia toimintavaihtoehtoja kansallisen palvelujärjestelmän kehittämiseksi. Lisäksi käsikirjaan kootaan tietoja eri maiden käyttämistä laadunvarmistusjärjestelmistä ja ohjauksen tuloksellisuuden indikaattoreista. Keskeisenä periaatteena on eri maissa olevien toimivien työmuotojen esiin nostaminen ja kokemusten vaihtaminen. Yhteisöaloitteiden avulla komissio tukee kansallisten elinikäistä ohjausta tarkastelevien pysyvien asiantuntijaryhmien perustamista jäsenmaihiin.

Suomi osallistui arviointiin opetus- ja työministeriöiden yhteishankkeena. Arviointiaineiston kansallisesta kokoamisesta ja yhteenvedosta vastasi Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos.

Kansallisen ohjauspalveluja ja palveluyhteistyötä käsittelevän asiantuntijaryhmän toiminnan jatkuminen on tärkeä ohjauksen jatkuvan kehittämisen kannalta. Eri hallinnonalojen väliselle alueelliselle yhteistyölle tulee luoda perusta ja malli kansallisen tason yhteistyöllä.

3 Ohjauksen järjestäminen opetus- ja työhallinnossa

Suomessa toimii kaksi toisiaan toiminnallisesti ja tavoitteiltaan täydentävää, vakiintunutta opinto- ja uraohjauksen palvelujärjestelmää: oppilaitosten järjestämä ohjaustoiminta ja työhallinnon ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu, koulutus- ja ammatitietopalvelu sekä työnhakupalvelut.

Ohjaustoiminnan järjestämisestä vastaavat pääasiassa julkisella sektorilla valtion opetus- ja työhallinto ja oppilaitosten osalta myös koulutuksen järjestäjät, useimmiten kunnat. Työnjako näiden kahden ohjausjärjestelmän kesken on varsin selkeä. Oppilaitoksilla on päävastuu opiskelijoiden ohjauksesta. Työvoimatoimistojen ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu on tarkoitettu ensisijaisesti koulutusjärjestelmän ulkopuolella oleville asiakkaille. Kaikki työvoimatoimistojen ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat kuitenkin tarvittaessa opiskelijoiden käytettävissä.

3.1 Ohjauspalvelut opetustoimessa

Perusopetus

Peruskoulussa oppilaat saavat oppilaanohjausta koko perusopetuksen ajan. Valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa (2003) määritellään vuosiluokkien 1–2, 3–6 ja 7–9 ohjaukselle asetetut tavoitteet. Osa kaikille oppilaille kuuluvasta ohjauksesta toteutetaan luokkamuotoisena. Kaikki oppilaat saavat tarvitessaan henkilökohtaista ja pienryhmäohjausta ja -neuvontaa. Lisäksi oppilaita ohjataan erilaisten tiedonhankintavälineiden sekä yhteiskunnan tarjoamien neuvonta- ja ohjauspalveluiden käytössä. Peruskoulun päättövaiheessa oppilaat voivat perehtyä työelämään viikon tai kahden viikon pituisilla työelämään tutustumisjaksoilla, joiden yhteydessä voidaan järjestää myös tutustumista ammatilliseen koulutukseen.

Perusopetuksen jälkeen nuorten on yleensä tehtävä valinta yleissivistävän lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä. Viime vuosina koulutusmahdollisuudet ovat monipuolistuneet. Luokaton lukiokoulutus, joustavarakenteiset ammatilliset opinnot ja toisen asteen oppilaitosten yhteistoimintavelvoite ovat lisänneet oppilaiden mahdollisuutta suunnitella monipuolisesti toisen asteen opintojaan.

Perusopetuksessa erityistukea tarvitsevien oppilaiden ohjaus jatkokoulutukseen on muiden oppilaiden ohjausta yksilöllisempää. Näitä oppilaita ohjattaessa opinto-ohjaaja tekee yhteistyötä myös eri alojen asiantuntijoiden kanssa.

Lukiokoulutus

Lukioon siirtyy runsas puolet ikäluokasta. Suurella osalla lukion opiskelijoista ammatinvalintasuunnitelmat ovat vielä selkiytymättömiä, ja he tarvitsevat ohjausta jatkokoulutus- sekä ura- ja elämänsuunnitelmia tehdessään. Lukiossa luokkamuotoista oppilaanohjausta on opetussuunnitelman mukaisesti yksi pakollinen kurssi ja yksi syventävä kurssi, eli yhteensä koko lukion aikana kaksi kertaa 38 tuntia, jos opiskelija valitsee ohjauksen syventävän kurssin.

Lukion päättäneille opiskelijoille avautuu runsaasti erilaisia koulutus- ja työmarkkinoille siirtymisen vaihtoehtoja, joiden selvittämiseksi he saavat ura- ja elämänsuunnittelun ohjausta opintojen kuluessa. Ohjauksen avulla opiskelija saa käsityksen lukion jälkeisistä koulutusväylistä ja oppii käyttämään tiedonhankintavälineitä sekä tutustuu erityisesti työvoimatoimiston tarjoamiin ohjaus- ja neuvontapalveluihin.

Aikuisten perusopetus ja lukiokoulutus

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen tehtävänä on antaa aikuisopiskelijoille monialaista yleissivistävää koulutusta ja mahdollisuus täydentää keskenjääneitä opintojaan. Opetuksen keskeisenä tavoitteena on, että opiskelijan elinikäisen oppimisen taidot lisääntyvät ja siten mahdollisuudet jatko-opintoihin paranevat.

Aikuisten opinto-ohjauksessa keskeisenä tavoitteena on neuvoa ja ohjata opiskelijoita henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatimisessa, opiskelutaitojen kehittämisessä ja ainevalintojen tekemisessä. Opinto-ohjauksen avulla tuetaan myös niitä opiskelijoita, jotka tekevät koulutusta ja elämänuraa koskevia valintoja ja ratkaisuja. Aikuisten ohjauksesta vastaavat opinto-ohjaajat. Ryhmänohjaajat huolehtivat omien ryhmiensä opintojen seuraamisesta ja ohjaamisesta. Ohjausmenetelminä käytetään henkilökohtaista ja pienryhmäohjausta sekä verkko-ohjausta erityisesti silloin, kun ohjataan etäopiskelijoita.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjauksen tehtävänä on ohjata ja tukea opiskelijoita yksilöllisesti opiskelussa, urasuunnittelussa ja työhön sijoittumisessa. Opiskelijaa tuetaan tekemään omaa opiskeluaan koskevia valintoja. Niitä varten opiskelija tarvitsee tietoa erilaisista opiskelumahdollisuuksista, mutta myös valintojen vaikutuksista koulutuksen tuottamaan pätevyYTEEN, jatko-opintoihin ja työmarkkinoille sijoittumiseen.

Opinto-ohjauksella edistetään opiskelijoiden sitoutumista opiskeluun, kannustetaan jatkuvaan itsenäiseen tiedon hankintaan sekä oman alansa kehityksen seuraamiseen ja kehittämiseen. Ohjauksella tuetaan opiskelijaa jatkuvasti kehittämään ja markkinoimaan omaa osaamistaan. Ohjausta tarvitaan myös opiskeluvalmiuksien parantamiseksi ja oppimisvaikeuksien selvittämiseksi. Ohjauksessa otetaan huomioon myös opiskelijoiden erilaiset oppimisedellytykset.

Ammatillisten oppilaitosten ura- ja rekrytointipalvelut ovat osa niiden ohjaustoimintaa. Tavoitteena on edistää opiskelijoiden siirtymistä koulutuksesta työelämään tai jatko-opintoihin. Ammatillisista oppilaitoksista valmistuneiden työllistymistä seurataan järjestelmällisesti.

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoulut tarjoavat opintoneuvontapalveluja, joissa neuvotaan ammattikorkeakouluun hakeutuvia ja siellä opiskelevia opintoihin, harjoitteluun ja ammatinvalintaan liittyvissä kysymyksissä. Tavoitteena on, että ammattikorkeakouluissa opinto-ohjaajat vastaavat

ohjauksen tarjoamisesta ja järjestämisestä. Ammattikorkeakouluissa opiskelijalle pyritään tarjoamaan koko opintopolun kattava ohjausjärjestelmä, mm. opintojen suunnitteluun ja niiden sisältöön, urasuunnitteluun ja kansainväliseen vaihtoon liittyvissä kysymyksissä.

Ura- ja rekrytointipalvelut ovat nykyisin vakiintuneet osaksi kaikkien ammattikorkeakoulujen omille opiskelijoilleen ja potentiaalisille työnantajille tarjoamia palveluja. Lisätietoja ammattikorkeakoulujen tarjoamista ura-, rekrytointi- ja työnvälityspalveluista saa niiden omilta www-sivuilta <http://www.jobstep.net>.

Yliopistot

Yliopistot järjestävät niihin opiskelemaan hakeutuville ja niissä opiskeleville yleistä opinto-neuvontaa. Eri yliopistojen välillä on jonkin verran eroja siinä, miten opiskelijoiden neuvon-tapalvelut on järjestetty. Yleensä yliopistoissa on opintoneuvontatoimisto, jonka puoleen voi kääntyä opintoihin, harjoitteluun ja avoimeen yliopistoon liittyvissä kysymyksissä. Opinto-sosiaalisia asioita varten on yliopistoilla usein erillinen opintotukitoimisto.

Tiedekunnissa ja/tai laitoksilla toimii yleensä opintosihtööri, joka vastaa mm. opiskelijoi-den opinto-ohjauksen suunnittelusta, koordinoinnista ja kehittämisestä, opinto-oppaan toi-mittamisesta ja pienryhmäohjaajien kouluttamisesta. Laitosten opetus- ja muu henkilökunta antaa oppiainekohtaista ohjausta. Lisäksi uusille opiskelijoille järjestetään pienryhmäohjausta (ns. tutor-ryhmät), jonka tarkoituksena on perehdyttää opiskelijat yliopistoon ja siellä opiskeluun.

Yliopistojen ura- ja rekrytointipalveluyksiköt tarjoavat valmistuville opiskelijoille moni-puolisia palveluita, mm. tietoa urasuunnittelusta, työnhakukoulutuksesta, avoimista työpai-koista, työnantajayrityksistä ja ammatillisen osaamisen täydentämiseen tähtäävästä koulutuk-sesta. Suomen yliopisto- ja korkeakoulukaupunkien työvoimatoimistojen korkeakouluneu-vojat toimivat yhteistyössä oman alueensa ura- ja rekrytointipalvelujen asiantuntijoiden kanssa.

Yliopistojen ja korkeakoulujen ura- ja rekrytointipalvelut esittäytyvät yhteisillä www-sivuilla <http://www.aarresaari.net>.

3.2 Työvoimatoimistojen ohjaus- ja työvoimapalvelut

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut

Työvoimatoimistojen ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut on tarkoitettu sekä nuoril-le että aikuisille. Palveluista vastaavien ammatinvalintapsykologien tehtävänä on auttaa asia-kasta ratkaisemaan urakehitykseen ja -valintoihin liittyviä kysymyksiä. Suomen 148 työvoi-matoimistossa työskentelee 283 ammatinvalintapsykologia.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen keskeisin menetelmä on henkilökohtainen ohjaus. Myös ryhmäohjaus on käytössä. Ohjauksen tavoitteena on auttaa asiakasta tekemään itselleen soveltuva ja realistinen toimintasuunnitelma osaamisensa, taitojensa, kiinnostustensa ja tavoitteidensa pohjalta. Tarvittaessa käytetään apuna psykologisia soveltuvuustestejä. Ohjaukseen voidaan liittää lisäksi muitakin tutkimuksia ja kokeiluja, joilla selvitetään mm. asiakkaan terveydentilaa, kiinnostuksia ja työssä selviytymistä.

Henkilökohtaisessa ohjauksessa käy vuosittain noin 30 000 asiakasta, joista suurin osa (62 % vuonna 2003) on yli 25-vuotiaita aikuisasiakkaita. Aikuisten ohjauspalveluiden kysyntä on tasaisesti kasvanut 1990-luvun alusta lähtien. Erityisesti alle 20-vuotiaiden asiakkaiden osuus ohjausasiakkaista (alle 20 %) on enää puolet siitä mitä se oli 1990-luvun alussa. Perus-koululaisia ja lukiolaisia on asiakkaista enää vajaat 10 % ja muissa toisen ja korkean asteen

oppilaitoksissa opiskelevia alle 25-vuotiaita noin 3 % henkilökohtaisen ohjauksen asiakkaista.

Koulutus- ja ammattitietopalvelu

Työvoimatoimistojen koulutus- ja ammattitietopalvelun koulutusneuvoja vastaa asiakkaiden kysymyksiin ja neuvoo asiakkaitaan koulutukseen, opintojen rahoitukseen, ammatteihin sekä työelämä tietoihin liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi koulutus ja ammattitietopalvelusta saa tietoja opiskelusta ja harjoittelusta ulkomailla. Tietopalvelussa esitellään työvoimatoimiston palveluja, koulutusmahdollisuuksia ja ammatteja lisäksi ryhmille. Koulutusneuvojat ovat tavoitettavissa myös puhelimitse ja sähköpostitse. Koulutus- ja ammattitietopalveluun on koottu kirjastomaisesti asiakkaiden käyttöön laaja kokoelma oppilaitoksia, koulutusohjelmia ja ammatteja käsitteviä julkaisuja, oppaita, esitteitä ja video-ohjelmia. Koulutusneuvojien käytössä on lisäksi laaja koulutus- ja ammattitiedon tietojärjestelmä sekä koulutusta ja ammattia suunnitteleville sopivia web-sovelluksia.

Työvoimatoimistossa toimii yhteensä 132 päätoimista koulutusneuvojaa sekä noin 143 päätoimensa ohella koulutus- ja ammattineuvontaa hoitavaa virkailijaa. Vuonna 2003 tietopalveluissa tilastoitiin noin 380 000 neuvontakertaa ja järjestettiin yhteensä 2 800 ryhmää, joihin osallistui noin 46 900 henkilöä.

Työhallinnon internet -palvelun [www-sivuille](http://www.mol.fi/tiepa) on asiakkaiden omatoimista käyttöä varten koottu koulutus- ja ammattitietopalvelun sivustoja (<http://www.mol.fi/tiepa>).

Nuorten työnvälityspalvelut

Isoissa ja keskisuurissa työvoimatoimistoissa (noin 60–70 toimistoa) on työttömien ja ammattitaidottomien nuorten työnhakijoitten työnvälitys järjestetty omana palvelumuotonaan, josta ns. nuorten työvoimaneuvojat tai -ohjaajat joko yksin tai moniammatillisena tiiminä vastaavat. Nuorten neuvonnan tehtävänä on auttaa nuoria työnhakijoita löytämään ja saamaan työtä avoimilta työmarkkinoilta ja tarpeen mukaan hakeutumaan opintoihin tai tukitoimenpiteisiin parantaakseen ammattitaitoaan ja työllistymisedellytyksiään. Nuorten työnvälitystä hoitavia nuorten neuvoja on työvoimatoimistoissa yhteensä noin 200 henkilöä.

Työnvälityksen menetelminä ovat henkilökohtainen asiakaspalvelu, asiakasryhmät, tiedottava työnvälitys ja itsepalvelut. Nuorten työvoimaneuvojan toimenkuvaan kuuluu henkilökohtainen asiakaspalvelu, nuorten asiakasryhmät, työllistämistoimenpiteiden hoitaminen ja nuorten työmarkkinavalmiuksien parantaminen ohjaamalla heitä työharjoitteluun tai koulutukseen.

Nuorten neuvojat osallistuvat eri alueilla vaihtelevassa määrin koulutuksesta valmistuvien palveluyhteistyöhön. Tavallisin yhteistyön muoto ovat tiedotustilaisuudet ammatillisen koulutuksen loppuvaiheessa oleville opiskelijoille ja vastavalmistuneiden työvoimapalvelujen järjestäminen.

Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelut

Kaikki työvoimatoimistot palvelevat myös Suomessa pysyvästi asuvia maahanmuuttajia, jotka ovat oikeutettuja samoihin työvoimatoimistojen palveluihin kuin suomalaisetkin. Suurimmissa työvoimatoimistoissa työskentelee kansainvälisiä työvoimaneuvoja, jotka ovat erikoistuneet maahan- ja maastamuuttajien palveluihin. Kansainväliset työvoimaneuvojat palvelevat työpaikan saantiin liittyvissä ja muissa muuttajan kannalta tärkeissä kysymyksissä.

Maahanmuuttajia tuetaan Suomeen kotoutumisessa. Työtön maahanmuuttaja laatii työvoimatoimiston ja kunnan edustajien kanssa viiden kuukauden kuluessa maahanmuutosta henkilökohtaisen enintään kolme vuotta kestävä kotoutumissuunnitelman. Suunnitelman tarkoituksena on, että maahanmuuttaja hankkii riittävän suomen/ruotsin kielen taidon sekä työllistymisessä tarvittavia valmiuksia. Osana suunnitelmaa selvitetään maahanmuuttajan osaaminen ja sen perusteella hänet ohjataan työmarkkinoille tai ammatilliseen koulutukseen. Tässä auttaa lisäksi aikuisille maahanmuuttajille sekä työvoimapolitiittisena että omaehtoisena koulutuksena järjestettävä kotoutumiskoulutus. Maahanmuuttajille järjestetään myös omaa ammattiin valmentavaa ja ammatillista koulutusta. Maahanmuuttajien mahdollisuuksia käyttää työvoimatoimiston palveluja parannetaan käyttämällä tulkkipalveluja.

3.3 Alueellinen yhteistyö

Ohjaustoiminnan toteutumisen edellyttämään yhteistyöhön osallistuvat työvoimaviranomaisten ja opetustoimen edustajien lisäksi lääninhallitusten, TE-keskusten sekä sosiaali- ja terveystoimen ja usein nuorisotoimen edustajat. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös alueen elinkeino- ja työelämä sekä yksittäiset yritykset. Yhteistyön muodot ja laajuus vaihtelevat alueellisesti. Esimerkiksi on perustettu yhdyshenkilöverkosto ohjattavien palveluyhteistyötä varten tai alueelliset työryhmät toimijoiden kesken ohjauksen eri osa-alueita varten.

Perusopetuslakia, lukiolakia ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia täydennettiin syksyllä 2003 siten, että aiempaa selkeämmin korostetaan lasten ja nuorten kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennalta ehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Laeissa edellytetään toiminnan kehittämistä siten, että edistetään hyvää oppimista sekä oppilaiden ja opiskelijoiden psyykkistä ja fyysistä terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia.

Lakimuutos edellyttää, että opetussuunnitelmaan sisältyvä oppilas- ja opiskelijahuollon järjestäminen, laaditaan yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Opetuksen järjestäjän tulee määrätä myös kodin ja koulun yhteistyön sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavasta.

Erilaiset projektit ovat asettaneet tavoitteekseen kehittää eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Vuonna 2003 käynnistyneen Nuorten osallisuushankkeen tavoitteena on luoda pysyviä käytäntöjä ja toimintamalleja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Hankkeessa kiinnitetään huomiota peruskoulun päättövaiheessa oleviin nuoriin ja nuoriin, jotka ovat sijoittumassa jatko-opintoihin tai työelämään. Tavoitteena on turvata jokaiselle nuorelle jatko-opintopaikka tai muu mielekäs vaihtoehto oman elämän rakentamiseen. Nuorten osallisuushanke rakentuu poikkihallinnolliselle yhteistyölle. Yhteistyössä ovat mukana koulut ja oppilaitokset, nuoriso- ja liikuntatoimi, sosiaali- ja terveystoimi, työvoimaviranomaiset, kansalaisjärjestöt ja seurakunnat.

Yhteishakujärjestelmä

Yhteishakujärjestelmän kautta haetaan keskitetysti ammatilliseen ja lukiokoulutukseen. Läninhallitukset hoitavat toisen asteen yhteishaun alueelliset tehtävät. Yhteishaku toteutetaan Opetusministeriön vahvistamien opiskelijaksi ottamisen perusteiden ja valtakunnallisen hakuaikataulun mukaan. Ammattikorkeakoulujen yhteishaku uudistui vuonna 2003, jolloin aiemmin lääninhallitusten yhteishakuun sisältyneet tehtävät siirtyivät ammattikorkeakoulujen itsensä hoidettaviksi.

Läänien toisen asteen ja ammattikorkeakoulujen yhteishakutoimistot antavat ohjausta ja neuvontaa alueen hakijoille, opinto-ohjaajille, työvoimatoimistoille sekä muille tiedottaville tahoille sekä henkilökohtaisesti että kirjallisin ohjein ja tiedottein. Neuvontaa ja ohjausta annetaan päivittäin puhelimitse, sähköpostitse ja kirjeillä. Ohjaus- ja neuvontatyö sisältää hakulomakkeiden täyttämiseen liittyviä asioita, tietoa alkavista opintolinjoista, valintaperusteista ja aikataulusta sekä opiskelijaksi ottamiseen vaikuttavan pisteytyksen selvittelyä. Opinto-ohjaajille ja muille neuvontatyötä tekeville järjestetään vuosittain tiedotus- ja koulutustilaisuuksia yhteishaun valintaperusteista, aikatauluista ja muuttuvista yhteishakuohjeista.

Myös työvoimatoimistojen koulutus- ja ammattitietopalvelu tarjoaa ohjausta, neuvontaa ja tietoja kaikkien edellä mainittujen koulutusasteitten ja -alojen hakijoille ja koulutusta suunnitteleville asiakkaille.

Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla

Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla -hanke on Lapin TE-keskuksen työvoimaosaston ja Lapin lääninhallituksen sivistysosaston yhteishanke esimerkkinä alueellisesta yhteistyöstä ja verkottumisen tuomista mahdollisuuksista. Hanketta rahoittaa osittain Euroopan sosiaalirahasto ja sen toiminta ajoittuu vuosille 2003–2006.

Kehittämishankkeen lähtökohta ja tavoitteet

Työvoiman saatavuuden turvaaminen on lähivuosien keskeinen työvoimapolitiittinen haaste. Työvoiman ikärakenteen muutokset ja eläkkeelle siirtyvien määrän kasvu tulevat lisäämään työvoiman tarpeita Lapissakin. Tällä hetkellä työttömänä olevista lähes puolelta puuttuu ammatillinen koulutus. Lisäksi monen työnhakijan koulutus ei vastaa työmarkkinoiden vaatimuksia. Myös työssä oleva väestö tarvitsee perus- ja täydennyskoulutusta. Koulutusmahdollisuuksia sekä nuorille että aikuisille on tarjolla runsaasti ja etä- ja monimuoto-opetus mahdollistavat opiskelun syrjäisimmillään paikkakunnilla. Noste-ohjelman myötä työssä oleville aikuisille avautuu uusia koulutusmahdollisuuksia.

Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla -projektin tehtävänä on vastata ohjauksen haasteisiin. Hankkeen tavoitteena on ollut

- parantaa koulutusneuvonnan laatua ja saatavuutta Lapissa
- lisätä opetushenkilöstön työelämätuntemusta
- kehittää työvoimaneuvojen valmiuksia koulutukseen ohjauksessa
- hakea uusia käytäntöjä aikuisten koulutukseen ohjaamiseksi
- parantaa ohjaushenkilöstön välistä yhteistyötä koulutusneuvonnassa.

Koulutusneuvonnan ja -ohjauksen saatavuutta lisätään tarjoamalla neuvonta- ja ohjauspalveluja. Projektin toimenpitein parannetaan koulutusneuvontaa antavan henkilöstön valmiuksia antaa koulutusneuvontaa ja tehdä ohjaustyötä. Hankkeen aikana lisätään opinto-ohjaajien työelämätuntemusta ja kehitetään työvoimaneuvojen valmiuksia koulutusneuvonnassa ja koulutukseen ohjaamisessa. Hankkeessa haetaan uusia menetelmiä ja keinoja ohjaukseen ja parannetaan ohjaustyötä tekevien eri tahojen keskinäistä yhteistyötä koulutusneuvonnassa.

Koulutustorit

Rovaniemen ja Kemin koulutustoreilla annetaan koulutusneuvontaa kaikille sitä tarvitseville koko Lapin läänin alueella ja ne toimivat osana hanketta. Koulutustorien toiminta käynnistyi kokeiluna syyskuussa 2002 työministeriön erillisrahoituksella. Koulutustoreilla asioi 31.12.2003 mennessä Rovaniemellä 4 233 henkilöä ja Kemissä 3723 henkilöä. Kokeilussa koulutustorien palvelut kohdennettiin erityisesti aikuisasiakkaille osana Kemin ja Rovaniemen työvoimatoimistojen palvelua. Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla -projektin käynnistyttyä koulutustorien toiminta liitettiin osaksi hanketta ja torien toimintaa alettiin tietoisemmin kohdentaa myös nuorille ja työssä olevalle aikuisväestölle koko Lapin läänin alueella.

Ohjauksen kehittäminen ja verkostoituminen

Projektin tehtävänä on parantaa ohjaushenkilöstön valmiuksia antaa koulutusneuvontaa ja tehdä ohjaustyötä. Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla -hanke järjestääkin koulutusta opinto-ohjaajille, työvoimatoimistojen henkilöstölle sekä muille neuvontatyötä tekeville.

Yhteistyön lisääminen eri ohjaustyötä tekevien välillä on tarpeellista mutta myös luontevaa projektin toiminnassa. Verkostoitumista edistetään luontevasti yhteisissä koulutuksissa ja muissa yhteistyöhön liittyvissä tapaamisissa.

4 Nuorten koulutuksesta ja työmarkkinatilanteesta

Kaikilla kansalaisilla on oikeus peruskoulutukseen. Peruskoulun käyneille on varattu määrällisesti riittävästi toisen asteen jatkokoulutuspaikkoja ja toisen asteen koulutuksen suorittaneille on myös korkea-asteen koulutuspaikkoja runsaasti tarjolla (60–65 prosentille ikäluokasta).

Vuonna 2002 oli perusopetuksessa 582 500 oppilasta. Keväällä 2003 peruskoulun päättäviä oli 60 500, kun 2002 peruskoulun päättävien määrä oli vielä 61 600. Vuonna 2002 koululaitoksen esiopetuksessa oli 16 000 oppilasta ja lisäopetuksessa 1 700 opiskelijaa. Samana vuonna lukiokoulutuksen päiväopetuksessa opiskeli kaikkiaan 115 000 opiskelijaa. Lukiokoulutuksen ilta- ja etäopetuksen koko oppimäärää opiskeli 16 000 nuorta ja aikuista.

Opetussuunnitelma-perusteisessa ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa oli vuonna 2003 noin 115 000 opiskelijaa ja perustutkintoon johtavassa oppisopimuskoulutuksessa oli noin 12 500 opiskelijaa. Ammatillisia perustutkintoja suoritettiin noin 38 500. Perustutkintoja näyttötutkintona suoritettiin 8 700, ja näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa oli noin 11 700 opiskelijaa. Ammattikorkeakouluissa opiskeli nuorten koulutuksessa 107 000 opiskelijaa vuonna 2003. Tutkintoja suoritettiin 20 500. Vuonna 2003 yliopistoissa perustutkintoon opiskeli 147 100 opiskelijaa ja ylemmän korkeakoulututkinnon suoritti 12 400 opiskelijaa.

4.1 Nuoret työmarkkinoilla

Seuraavassa taulukossa on tilastokeskuksen tilastotietoja 15–24 -vuotiaiden väestöstä ja työvoimasta sekä työmarkkinatilanteesta vuosina 1988–2003.

Työvoimatilastot. 15–24 -vuotiaat toiminnan laadun mukaan vuosina 1988–2003; vuosikeskiarvo, 1 000 henkeä

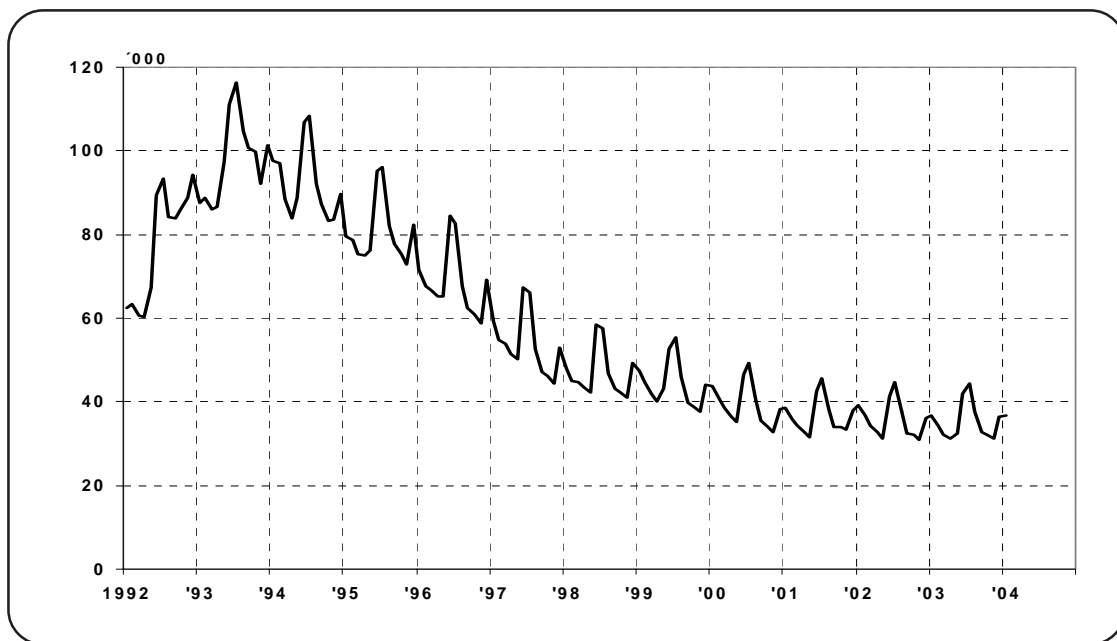
Vuosi	Väestö	Työvoima	Työlliset	Työttömät	Työvoiman ulkopuoliset	Työttömyys- aste %
1988	679	385	343	42	294	10,8
1990	650	373	338	35	277	9,3
1992	640	309	227	82	331	26,4
1994	631	267	176	91	365	34,0
1996	634	262	189	73	372	28,0
1998	650	298	228	70	352	23,5
2000	660	334	263	71	326	21,4
2002	653	326	257	69	327	21,0
2003	651	320	250	70	331	21,8

Tilastokeskus 3/14/2004

Työvoimaan kuuluvat 15–24 -vuotiaiden nuorten ikäluokat ja työllisten määrät ovat pääasiassa vähentyneet viimeisten 15 vuoden ajanjaksolla. Tämän ikäluokan nuoret ovat kasvavassa määrin opiskelijoita, mikä osittain selittää työllisten määrän vähenemisen. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan Suomen nuorisotyöttömyys on kansainvälisesti vertaillen korkea. Vuonna 2003 nuorten työttömyysaste oli 21,8 %. Tilastokeskuksen tilastoissa nuorisotyöttömyysaste on korkeampi kuin työvoimatoimistojen työttömyysastojen mukaan. Se johtuu siitä, että tilastokeskuksen työvoimatiedustelun mukaan alle 25-vuotiaista työttömistä yli puolet on päätoimisia opiskelijoita. Ilman kokoaikaisia koululaisia ja opiskelijoita edellä mainittu työttömyysaste oli vuonna 2003 noin 11 %.

4.2 Nuorten työttömyyden kehitys työnvälitystilastojen mukaan

Alle 25-vuotiaitten nuorten työttömyys on työministeriön tilastojen mukaan laskenut yhtäjaksoisesti vuodesta 1993 lähtien. Viime vuosina nuorisotyöttömyyden aleneminen on kuitenkin hidastunut. Vuonna 2003 oli työnvälityksessä kuukausittain keskimäärin 35 300 nuorta eli vain 500 vähemmän kuin edellisellä vuonna (kuvio 1).

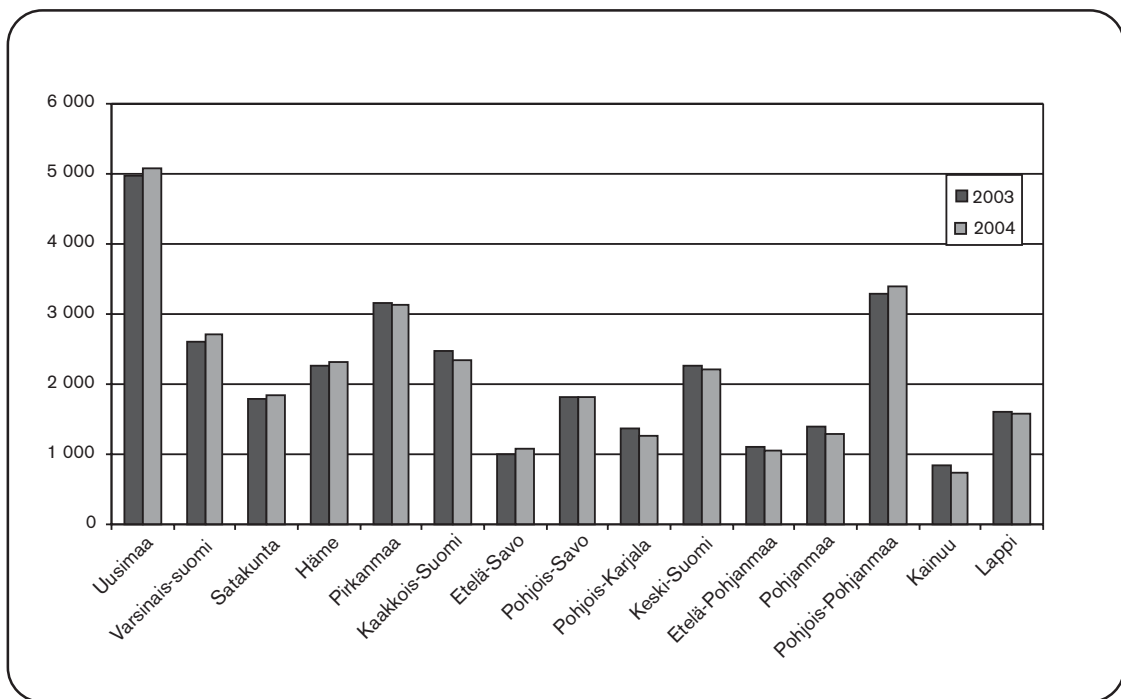
Kuvio 1. Nuoret työttömät työnhakijat työvoimatoimistoissa kuukausittain vuosina 1992–2004

Alueellisesti nuorten työttömyys on vuosina 2002–2004 edelleen vähentynyt useimpien TE-keskusten alueilla. Työttömien nuorten määrä kasvoi kuitenkin vuonna 2003 edelliseen vuoteen verrattuna Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Hämeen TE-keskusten alueilla.

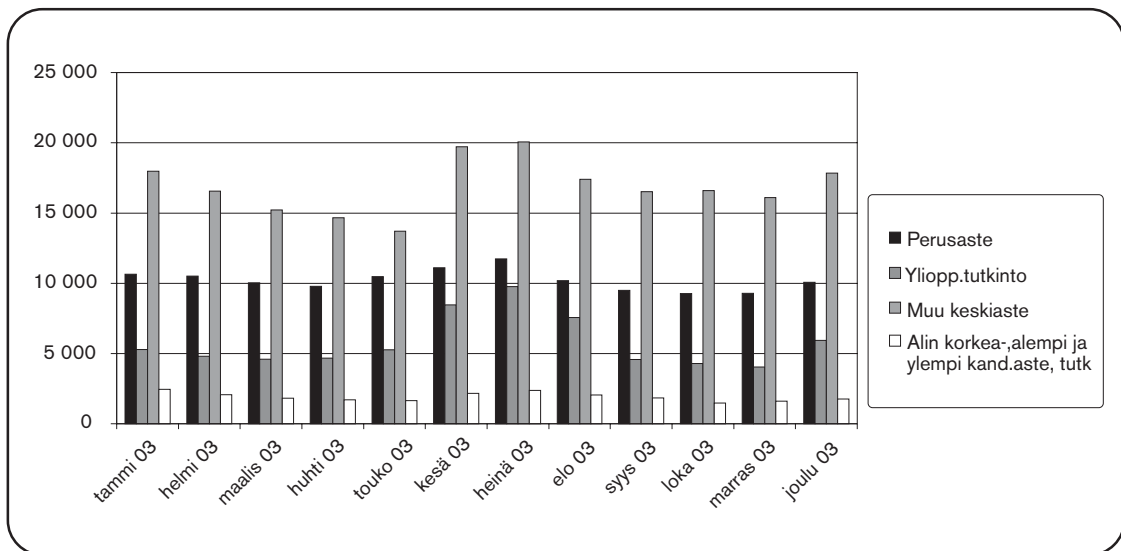
Vuoden 2004 maaliskuun lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 31 900, mikä on 200 vähemmän kuin edellisen vuoden maaliskuussa. Alle 20-vuotiaita työttömiä nuoria on huomattavasti vähemmän kuin ikäryhmään 20–24 -vuotiaat kuuluvia. Työttömien nuorten määrä vaihtelee vuoden eri kuukausina. Vuonna 2003 alle 20 -vuotiaita oli työttömänä työnhakijana enimmillään kesäkuussa 12 923 henkilöä (kolmannes nuorista työttömistä) ja vähimmillään maaliskuussa 6 183 henkilöä.

Nuorten työttömyysjaksot ovat aikuisten jaksoja lyhyempiä. Työttömyyden keskimääräinen kesto on alle 20-vuotiaiden ikäryhmissä lyhyempi kuin 20–24 -vuotiaiden ikäryhmissä. Vuonna 2003 keskimäärin työttömyyden kesto kaikilla alle 25-vuotiailla oli 3,5 kuukautta. Työttömyyden kesto vaihtelee myös vuoden eri kuukausina. Kesäaikaan alle 20-vuotiailla keskimääräinen työttömyysjaksojen kesto on alhaisempi kuin talvella.

Nuorten yhdenjaksoinen pitkäaikaistyöttömyys ei ole yleistä. Sen osuus kaikista vuoden aikana työttöminä olleista alle 25 -vuotiaista työnhakijoista on koko maan tasolla 3,4 %. 20–24 -vuotiaiden ikäryhmässä pitkäaikaistyöttömien osuus keskimäärin kuukaudessa oli 4,1 % (1 094 henkilöä). Ikäryhmässä 20–24 -vuotiaat ns. toistuvaistyöttömien osuus kuukauden lopun samanikäisistä työttömistä työnhakijoista oli vuonna 2003 suhteellisen suuri – keskimäärin 9 % kuukaudessa.

Kuvio 2. Työttömät alle 25 -vuotiaat nuoret TE -keskusalueittain maaliskuussa 2003 ja maaliskuussa 2004

Kuvio 3. Työvoimatoimistojen alle 25-vuotiaat työttömät työnhakijat koulutuspohjan mukaan ryhmiteltynä, kuukausittainen keskiarvo tammi-joulukuu vuonna 2003

Työttöminä työnhakijoina on edelleen varsin paljon nuoria, joilta puuttuu ammatillinen koulutus ja joiden mahdollisuudet työllistyä kestäväällä tavalla mm. tästä syystä ovat rajoittuneet. Tilastot ja seurantatutkimukset osoittavat selvästi suoritettun tutkinnon koulutusasteen ja työttömyysasteen välisen yhteyden: mitä korkeampi koulutusaste, sitä pienempi työttömyysaste.

Viime vuosien nuorten koulutukseen osallistumisen ja työllisyyden myönteisestä kehityksestä huolimatta monilta nuorilta puuttuu edelleen työelämän edellyttämää osaamista ja työmarkkina-avalmiuksia. Työvoimatoimistojen nuorten työttömien työnhakijoiden joukossa on huomattava osa pelkästään peruskoulun tai ylioppilastutkinnon varassa olevia nuoria. Vuoden 2004 maaliskuussa työvoimatoimistojen noin 31 900 työttömästä nuoresta runsaat 40 % kuului tähän luokkaan.

Nuorten työttömyyden aleneminen on melkein pysähtynyt parin viime vuoden aikana. Nuorten yhteiskuntatakuun ja koulutustakuun toteuttaminen vaatii lisätoimenpiteitä niin koulutus- ja työvoimapalvelujen kuin ohjauspalveluiden ja muiden tukitoimien osalta.

5 Ohjauksen keskeisiä haasteita opetustoimessa

Perus- ja toisen asteen opinto-ohjauksen arvioinnissa tuloksena oli, että ohjausta toteutetaan hyvin kirjavasti, erityisesti toisella asteella (Numminen & al. 2002). Tähän on yhtenä selityksenä opinto-ohjaajien työnkuvien moninaisuus. Uusissa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa veloitetaan oppilaitokset tekemään ohjaustoiminnan suunnitelma, jossa tulisi määritellä ohjaustyön periaatteet ja tavoitteet sekä ohjaustyötä tekevien toimijoiden keskinäinen työnjako ja vastuualueet. Tämän ohjaussuunnitelman toivotaan takaavan kaikille lapsille ja nuorille tasa-arvoinen mahdollisuus saada tarvitsemiaan ohjauspalveluja oppilaitoksesta ja kunnasta riippumatta.

Erilaisten ohjauksen arviointien perusteella voidaan todeta, että ohjauksen käsitteistä ja tavoitteista tulisi olla yhteinen käsitys oppilaitoksen sisällä. Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevien henkilöiden ammatillinen tausta voi olla hyvin erilainen, kun otetaan huomioon myös oppilas-/opiskelijahuoltoon osallistuvat henkilöt. Ohjausta toteutetaan myös asiantuntijaverkostoissa eri oppilaitosmuotojen ja eri hallinnonalojen edustajien välisenä kumppanuusyhteistyönä. Moniammatillisen ja eri hallinnonalojen edustajien välisen yhteistyön onnistumisen lähtökohtana on yhteisen kielen, yhteisten käsitteiden ja tulkintojen löytäminen.

Oppilaan opiskelutaitojen ja opiskelumenetelmien ohjaus havaittiin perus- ja toisen asteen ohjauksen arviointitutkimuksessa osa-alueeksi, jossa on vakavia puutteita. Elinikäisen opiskelun onnistumisen ehtona kuitenkin on, että opiskelijat oppivat tuntemaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa opiskelijana sekä hallitsemaan erilaisia opiskelumenetelmiä. Lisäksi lähtökohtana tulisi olla, että opiskelijat oppivat toimimaan itsenäisesti ja hakemaan tietoa erilaisista lähteistä.

Ohjauksen arviointiraportissa tuli myös esille, että nivelvaiheissa valintoja tehdään liikaa mielikuvien eikä niinkään tiedon ja kokemuksen perusteella. Tästä on seurauksena opintojen keskeytyminen tai opiskeluaikojen piteneminen toisella asteella. Ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus olisikin nähtävä jatkumona, joka jatkuu koko opintopolun ajan. Ohjaustoiminta muodostaa prosessin, jonka jatkuminen yli nivel- ja siirtymävaiheiden – kouluasteelta toiselle tai koulutuksesta työelämään – taataan yhteistyömuotoja kehittämällä.

Eri kulttuuritaustaisten ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaaminen ovat tärkeitä kehittämisen kohteita ohjaustyön alueella. Erilaista etnistä taustaa olevien lasten ja nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen on vielä hyvin kirjavaa Suomen koulu-

toimessa, kuten Opetushallituksen vuonna 2004 julkistama selvitys osoittaa. Monikulttuurisen ohjauksen – lasten, nuorten ja aikuisten – kehittämiseksi tulisikin perustaa keskustelufoorumi, jossa eri hallinnonalojen edustajilla olisi mahdollisuus tarkastella nykytilanteen problematiikkaa ja esittää ratkaisumalleja monikulttuurisen ohjauksen kehittämiseksi.

5.1 Ohjaus nivelvaiheissa

Siirtyminen kouluasteelta toiselle on aina opintopolun kriittinen kohta. Tästä syystä jokaisen nivelvaiheen ohjauksen järjestäminen tulisi ottaa erityiseen tarkasteluun. Nivel- ja siirtymävaiheiden ohjauksessa tarvitaan systemaattisia ja kontekstiin sopiviksi rakennettuja malleja, jotka toimivat riippumatta siitä, ketkä ohjaustyötä toteuttavat. Ensimmäinen koulujärjestelmän sisällä eteen tuleva nivelvaihe on siirtymä esikoulusta perusopetukseen. Seuraava siirtymä on useimmilla oppilailla edessä kuudennen lukuvuoden jälkeen. Erityisesti silloin, kun oppilaalla on erityisen tuen tarpeita johtuen oppimisvaikeuksista tai muista syistä, niin sanottu tuettu siirtymä on tarpeen. Tällöin tarvitaan usein moniammatillista sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Tieto siitä, minkälaiseen oppilaitokseen on siirtymässä, minkälaisia opettajia siellä työskentelee ja minkälaisia luokkakavereita omaan luokkaan on tulossa, helpottaa jokaisen oppilaan valmistautumista tulevaan kouluvuoteen.

Perusopetuksessa erityisenä haasteena on, miten ohjaustoiminta toteutetaan yhtenäisessä peruskoulussa. Oppilaanohjausta toteutetaan 1–6 vuosiluokilla pääasiassa eri oppiaineiden opetuksen ja koulun muun toiminnan yhteydessä. Ohjauksella on keskeinen merkitys ennaltaehkäisevänä toimintamuotona, josta yhtenä esimerkkinä on varhainen puuttuminen. Varhaista tunnistamista ja puuttumista edellyttävät oppimisvaikeudet, opiskelumotivaation lasku, oppilaan käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset ja sellaisten ulkoisten tekijöiden huomioon ottaminen, jotka voivat vaikuttaa oppimistapahtumaan tai koulussa viihtymiseen. Esimerkkinä voidaan mainita oppilashuoltojärjestelmä, joka toimii myös preventiivisellä tasolla, ei pelkästään tilanteisiin reagoivana työmuotona.

Kansallisen koulutuspoliittisen linjauksen tavoitteena on, että mahdollisimman monet nuoret siirtyvät perusopetuksen jälkeen opiskelemaan toiselle asteelle, lukioon tai ammatilliseen koulutukseen (koulutustakuu). Tällä hetkellä noin 6 prosenttia peruskoulun päättävästä ikäluokasta ei jatka opintojaan välittömästi peruskoulun jälkeen. Mahdollisimman hyvä toisen asteen aloittamisprosentti edellyttää hyvää ohjausyhteistyötä peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten välillä. Keskimääräistä enemmän ohjausta tarvitsevat ne nuoret, joilla on lukivaikeuksia, hahmottamisen tai keskittymisen ongelmia, mielenterveyden ongelmia tai sosiaalisen sopeutumisen ongelmia. Näiden nuorten opintojen onnistumisen turvaamiseksi tulee tehdä yhteistyötä paitsi lähettävän ja vastaanottavan tahon kanssa myös muiden paikkakunnalla toimivien nuorten kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Usein ohjauksellista apua ja tukea tarvitsevat myös huoltajat. Koska käytännössä suurin osa erityistä tukea tarvitsevista oppilaista siirtyy peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen, niin nivelvaiheessa sekä ammatillisten opintojen aloitusvaiheessa tuki- ja ohjaustoimien tulee olla erityisen aktiivisia.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyminen edeltää pitkäaikaisen valinta- ja päätöksentekoprosessin, johon valmistautumiseen oppilaiden pitäisi voida saada ohjausta koko perusasteen opintojen ajan. Tästä syystä esimerkiksi työelämän ja ammattialojen tuntemusta olisi sisällytettävä opetukseen jo varhaisessa vaiheessa, tietenkin oppilaiden edellytysten vaatimalla tavalla. Nivelvaiheessa tehtävä yhteistyö eri oppilaitosmuotojen välillä on keskeisessä roolissa, kun pyritään järjestämään oppilaille mahdollisuus tutustua toisen asteen oppilaitosten tarjoamiin opiskelumahdollisuuksiin. Myös tähän eri kouluasteiden väliseen siirtymävaiheeseen

ohjaamiseen tarvitaan malleja erilaisista käytännöistä riippuen siitä, minkälaista tukea kukin oppilas tarvitsee. Kaikille suora siirtyminen ei onnistu, vaan tarvitaan lisäopetusta tai muita erityisjärjestelyjä ennen varsinaisten toisen asteen opintojen aloittamista. Yksilöllisten välivaiheen opintojen tarkoitus ja tavoitteet pitäisi tällöin rakentaa vastaamaan niitä tarpeita, joita oppilaalla on ja jotka parhaiten tukevat hänen opintojensa etenemistä opintopolun siinä vaiheessa. Näiden järjestelyjen toteutuminen vaatii usein eri hallinnonalojen ja kouluasteiden välistä yhteistyötä ja myös lainsäädännön muutoksia erityisesti silloin, kun pyritään rakentamaan joustavia siirtymäreittejä lisäopetuksesta ammatilliseen koulutukseen.

Toisen asteen koulutuksen jälkeisen ohjauksen osalta toimivat samanlaiset periaatteet kuin perusopetuksenkin jälkeen. Nuorilla tulisi olla riittävästi oikeaa tietoa siitä, minkälaisia vaihtoehtoja heillä on joko opintopolulla tai työelämässä. Toisen asteen ammatillisen ja korkeasteen koulutuksen yhtenä ohjausmuotona on ura- ja rekrytointipalvelujärjestelmä, joka toimii kuitenkin turhan usein irrallaan muusta oppilaitoksessa toteutettavasta ohjaustoiminnasta.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen opetussuunnitelman perusteiden yhtenä lähtökohtana on, että oppilaat/opiskelijat hankkivat valmiuksia elinikäistä opiskelua varten. Opinto-ohjauksen tavoitteena on tällöin, että nuoria ohjataan tiedonhankintataidoissa ja yhteiskunnan tarjoamien ohjaus-, neuvonta- ja tietopalvelujen käytössä.

Oppilaan, hänen huoltajiensa sekä peruskoulun, lukioiden ja ammatillisen koulutuksen välisellä yhteistyöllä tulisi pystyä toteuttamaan onnistunut nivelvaihe. Nuorta koskevat – koulutuksen ja opiskelijahuollon kannalta oleelliset – tiedot tulisi saada siirrettyä vastaanottavaan oppilaitokseen. Näin taataan opintojen mahdollisimman hyvä sujuminen uudella kouluasteella.

Siirtyminen koulutuksesta työelämään tulisi tapahtua joustavasti ja ilman pitkiä viiveitä. Koulutuksen jälkeen työelämään siirtyvien nuorten ohjauksesta ja työnjaosta olisikin sovittava oppilaitosten ja paikallisten työvoimatoimistojen kesken.

Nivelvaiheiden ohjauksen kehittämistyön lähtökohtana tulee olla toimivien yhteistyömallien luominen. Mallien suunnittelussa tulee ottaa huomioon erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeet.

Nivelvaiheiden ohjauksen suunnitelmassa tulee selkeästi olla kuvattuna opintopolun eri vaiheiden vastuhenkilöt oppilaan/opiskelijan seurannan toteutumisesta.

5.2 Seurantajärjestelmät

Opintojen etenemisen ja nivelvaiheiden aikainen seuranta sekä opintojen ulkopuolella olevan nuoren tai aikuisen tilanteeseen puuttuminen riittävän ajoissa ovat keskeisiä tavoitteita, joita eri hallinnonalojen väliselle yhteistyölle ja ohjaukselle yleensä voidaan asettaa.

Ohjauksen järjestämisen näkökulmasta olisi tärkeää organisaatiotasolla suunnitella, miten ohjaustoimintaa toteutetaan opintoihin valintavaiheessa, opintojen aloitusvaiheessa, opintojen aikana ja opintojen päättövaiheessa. Suunnittelun lähtökohtana tulisi olla, minkälaisia ohjauksellisia tarpeita oppilailla/opiskelijoilla voi olla opintojen kuluessa. Seurantaa tulisi tätä ohjaussuunnitelmaa tehtäessä tarkastella kolmella tasolla:

- 1) seuranta opintojen aikana,
- 2) seuranta nivelvaiheissa ja
- 3) seuranta koulutuksen ulkopuolella.

Oppilaitoksissa tulisi kehittää opintojen etenemisen seurantarjestelmiä. Nämä seurantarjestelmät takaavat sen, että ongelmat opinnoissa havaitaan riittävän ajoissa ja että opintojen keskeytyminen tapahtuu ohjatusti sellaisissa tilanteissa, jolloin on tehty väärä valinta ja joudutaan miettimään uusia ratkaisuja. Poissaolojen seuraaminen ja nopea puuttuminen luvattomiin poissaoloihin on yksi malli oppilaitoksen seurantarjestelmistä. Muita tapoja on seurata säännöllisesti oppilaiden ja opiskelijoiden opintomenestyksessä tapahtuvia muutoksia.

Nivelvaiheissa tapahtuvasta seurannasta ja yhteistyöstä on kirjoitettu aiemmin kappaleessa 5.1. Ratkaisematon seurantaan liittyvä ongelma on nuoret, jotka eivät kuulu minkään instituution ohjauspalvelujen piiriin. Nämä nuoret eivät joko ole hakeutuneet/päässeet koulutukseen tai työhön perusopetuksen jälkeen tai ovat keskeyttäneet opintonsa toisella asteella.

Mikäli peruskoulun jälkeinen koulutusvalinta ei ensi yrittämällä onnistu, on nuorille tarjottava tukea ja ohjausta mielekkäiden vaihtoehtojen löytymiseksi. Tämän 'osallistumistakuun' tehokas toteuttaminen edellyttää hyvää paikallista yhteistyötä. Työhallinto, nuorisotoimi, sosiaalipalvelut ja muut oppilaitoksen yhteistyösapuolet on saatava entistä parempaan yhteistyöhön. Ohjaajien, neuvontatyötä tekevien ja auttajien on yhdistettävä voimansa ja sovittava tarkoituksenmukaisesta työnjaosta. Työajan ei pitäisi rajoittua koulupäiviin ja virastotyöaikoihin. Palvelujen tulisi olla siellä, missä nuoretkin ovat.

Ohjauspalveluiden saatavuus tulee taata oppilaitosten ulkopuolella oleville nuorille, jotka joko etsivät jatkokoulutuspaikkaa tai ovat keskeyttäneet opintonsa toisella tai korkeaa-asteella. Perusopetuksen jälkeen vailla koulutuspaikkaa olevat, lukion jälkeen väliavuotta tai -vuosia pitävät nuoret sekä työmarkkinoille hakeutuvat ja työvoimatoimistojen palveluja käyttävät nuoret ovat ryhmä, joille tulee tarjota ohjaus- ja neuvontapalveluja joustavasti ja siten, että palvelut ja nuoret kohtaavat toisensa.

Alueen oppilaitosten tai kunnan/seutukunnan ja työvoimatoimistojen sekä mahdollisten muiden tahojen, kuten kunnan nuorisotoimen tulee laatia alueellisen ohjauspalveluyhteistyön toimintasuunnitelma, johon sisältyvät palveluyhteistyön periaatteet ja palvelut.

5.3 Lisäopetus

Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2004 mahdollistavat monimuotoisen lisäopetuksen järjestämisen. Lisäopetuksen laajuus on 1100 tuntia, joka voi olla lisäopetuksen mukaisten oppimäärien suorittamista, muissa oppilaitoksissa suoritettavia aineita, työelämään tutustumista, perusopetuksen päättöarvosanojen korottamista jne. Yksilöllisyyttä korostetaan siten, että opetusta ja oppimisympäristöjä voidaan eriyttää joustavasti ja ryhmityksiä muunnella kunkin oppilaan henkilökohtaisen opinto-ohjelman mukaisesti. Henkilökohtaisella opinto-ohjauksella voidaan tukea nuoren erilaisia ja yksilöllisiä ratkaisuja.

Koulutuksenjärjestäjä voi päättää, järjestetäänkö kunnassa lisäopetusta ilman koulutuspaikkaa jääville tai sitä muuten haluaville nuorille. Tämä aiheuttaa eriarvoisuutta, sillä lähes-

kään kaikilla lisäopetuksen tarpeessa olevilla nuorilla ei ole tilaisuutta korottaa numeroitaan ja/tai saada jatkoaikaa toisen asteen koulutusvalintaan liittyvään päätöksentekoon.

Esimerkki: Tampereen kaupunki

Tampereella päätettiin jatkaa monimuotoisen lisäopetuksen tarjontaa lisäopetustyöryhmän raportin pohjalta. Kaupungin kouluissa toteutetaan erilaisia ratkaisuja. Osa lisäopetusryhmistä on muodostunut niistä opiskelijoista, joilla on *tavoitteena lukio-opinnot*. Peruskoulun arvosanojen korottamisen lisäksi heillä on mahdollisuus ottaa joitakin lukion kursseja, jotka voidaan hyväksi lukea opiskelijan siirtyessä lukion opiskelijaksi.

Työelämäpainotteinen lisäopetusryhmä tutustuu työelämään vähintään kahtena päivänä viikossa. Tavoitteena näillä nuorilla on saada kokemuksia erilaisista työtehtävistä ja selkeyttää sitä kautta urasuunnitelmiaan ja motivoitua jatko-opintoihin.

Erityisopetuksen lisäopetus keskittyy erityisesti niiden oppilaiden tukemiseen, joilla on erilaisia oppimisvaikeuksia. Erityisopetukseen siirretyille opiskelijoille laaditaan yksilöllinen HOJKS (Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Nuoret opiskelevat pääosin ammatillisen oppilaitoksen tiloissa ja tutustuvat samalla ammatillisiin jatko-opintomahdollisuuksiin. Tällainen opiskelu ympäristö tukee oppimista ja opiskelijat ovat ikäistensä tai vanhempien nuorten parissa.

Aikalisä-ryhmä tytöille alkoi 3-vuotisena projektina, joka siirtyi kaupungin omaksi toiminnaksi vuoden 2003 syksyllä. Valitut opiskelijat tutkivat vuoden aikana omaa elämäntilannettaan, vahvuuksiaan ja haasteitaan, korottavat perusopetuksen päättötodistuksen numeroita, suuntautuvat jatko-opintoihin sekä tutustuvat työelämäjaksoissa mahdolliseen tulevaan ammattialaansa. Valmentaja viheltää pelin poikki ja ottaa pelaajat aikalisään. Sen aikana ei pohdita tehtyjä virheitä, vaan luodaan uusi strategia pelissä pärjäämiseksi. Kunkin pelaajan omia vahvuuksia käytetään hyväksi ja kullekin etsitään paras mahdollinen pelipaikka joukkueessa. Pelitaitoja hiotaan, lisätään sitä mikä toimii ja tuottaa onnistumista sekä lohdutetaan ja tuetaan huonoissa mielialoissa olevia. Kukin pelaaja on vastuussa omasta pelistään ja joukkueen yhteispelistä.

Ammatillisen koulutuksen lisäopetus. Tampereella on toteutettu ammatillisen koulutuksen lisäopetusta yhteistyössä Tampereen ammattiopiston ja yleissivistävän koulutuksen kanssa. Yhteistyö on toiminut hyvin. Rahoitus on järjestetty siten, yleissivistävä koulutus on siirtänyt opiskelijakohtaisen valtionosuuden ammatilliselle koulutukselle. Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 on mainittu rahoituksen kehittäminen.

Tämä lisäopetusmuoto on tarkoitettu oppilaille, jotka ovat kiinnostuneet jostain ammatillisesta koulutuksesta tai joiden urasuunnitelmat ovat vielä kesken. Opetus jakaantuu perusopetuksen arvosanojen korotuksiin, eri ammatteihin ja työelämään tutustumiseen henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaan ja ammatillisen koulutuksen aineiden kokonaisuuden (yleissivistävä) suorittamiseen, jonka hyväksytysti suoritettut sisällöt voidaan hyväksi lukea suoraan opiskelijan siirtyessä ammatilliseen koulutukseen.

Neljäs lukuvuosi on meneillään ja vuosittaiset vähäiset toiminnan muutokset ovat selkeyttäneet ryhmän toimintaa. Tulokset ovat olleet rohkaisevia. Vuosittain pääosa nuorista hakeutuu ammatilliseen koulutukseen, joitakin opiskelijoita lähtee myös lukioihin. Opiskelijat ovat kokeneet vuoden vastaavan odotuksiaan. He ovat saaneet tietoa eri oppilaitoksista ja ammatialoista riittävästi ja peruskoulun arvosanat ovat parantuneet. Noin puolella nuorista aikaisempi käsitys jatko-opinnoista on pysynyt samana tai vahvistunut, yhden neljäsosan aiempi käsitys on muuttunut ja neljäsosalla on täysin uusi jatko-opintosuunnitelma. Tällainen lisä-

opetusmuoto tukee ammatilliseen koulutukseen hakeutumista ja oikean alan valintaa. Nuoren omakohtaiset kokemukset ammattioppilaitoksessa lisäopetuksen aikana ennaltaehkäisevät ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä.

Nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua perusopetuksen lisäopetukseen siten, että hän peruskoulun jälkeen voi hankkia tarvittavia lisävalmiuksia opiskeluun sekä jatko-opintoihin ja ammatinvalintaan liittyvään päätöksentekoon.

Nuorille on useimmilla paikkakunnilla jo nyt mahdollista järjestää erilaisia tapoja täydentää osaamistaan ja hankkia kokemusta työelämästä. Työpajat ovat yksi esimerkki tällaisesta toiminnasta.

Nuorten yksilöllisiä tarpeita vastaamaan tulee voida järjestää erilaista koulutusta, esimerkiksi valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen rinnalla toteutettavaa 'amatilliseen koulutukseen valmistavaa koulutusta', johon voisivat osallistua ne nuoret, jotka tarvitsevat perusvalmiuksia selviytyäkseen yhteiskunnassa ja opinnoissa.

5.4 Ohjaus toisella asteella

Toisen asteen ohjaustoiminnan järjestämisen haasteita ovat uudet koululakimuutokset (1.8.2003). Lakiuudistus on lisännyt yleisten tukitoimien kehittämistarpeita toisella asteella. Samoin toisen asteen oppilaitosten yhteistyö ja sen myötä lisääntynyt valinnaisuus sekä oppilaitosten oman kurssitarjonnan lisääntyminen ja ylioppilastutkinnon hajauttamismahdollisuus ovat lisänneet opiskelijoiden ohjaustarvetta. Kuitenkin oppilaitosten opinto-ohjauksen resursointi on hyvin kirjavaa.

Toisen asteen ohjauksen kehittämiseksi siten, että se vastaa uusien opetussuunnitelman perusteiden ja lakiuudistusten mukaisia vaatimuksia, tulee opinto-ohjaajien toimenkuviin löytää yhtenäinen käytäntö, joka takaa päätoimisuuden tarpeiden mukaisesti ja riittävät resurssit yksikköhintarahoituksen puitteissa.

Opiskelijahuolto opiskelijan tukena

Syksyn 2003 lakiuudistuksissa korostetaan opiskelijahuoltoa ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukitoimien järjestämistä. Opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Toisella asteella koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että vammaiselle tai muusta syystä erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin. Opiskelijahuollon kehittäminen edellyttää myös kuraattori- ja psykologipalvelujen järjestämistä sekä erityisopettajien palkkaamista myös toisen asteen tarpeita varten sekä näiden tahojen välistä saumatonta yhteistyötä.

Koulutusta koskevaa lainsäädännön uudistuksen tavoitteena on korostaa vaikeuksien ennalta ehkäisemistä ja varhaista puuttumista näihin ongelmiin. Lakeja täydennettiin kaikkia

koulumuotoja koskevilla erillisillä säännöksillä. Opetushallituksen tehtävänä on ollut lisätä opetussuunnitelman perusteisiin oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön periaatteet sekä eräiltä osin myös tavoitteet.

Lukiokoulutuksessa opiskelijahuollon osa-alueita ovat kouluterveydenhuolto sekä siihen läheisesti kuuluvat opinto-ohjaus ja erityisopetus silloin, kun lukiolla on käytettävissä erityisopettajan palvelut. Ammatillisessa koulutuksessa vastaavat toiminnot ovat opiskelijaterveydenhuolto, opinto-ohjaus sekä erityisopetus. Mikäli oppilaitoksessa on asuntola, opiskelijahuollolla on tärkeä rooli siellä asuvien opiskelijoiden kannalta. Yhteistyö oppilaitoksen ja opiskelija-asuntolan välillä on oltava saumatonta. Asuntolanhoitajilla tulee olla edustus opiskelijahuoltoryhmässä.

Koska opiskelijahuollon toteutusta ohjaa monen eri hallinnonalan lainsäädäntö, on tärkeää kuvata tätä moniammatillista yhteistyötä ohjaavat velvoitteet opetussuunnitelmassa. Opetushallitus on valmistanut opetussuunnitelman perusteet opiskelijahuoltoon koskevilta osin yhdessä STAKES:n kanssa. Koulutuksen järjestäjät yhdessä kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa tekevät paikalliset suunnitelmat.

Opiskelijahuollon suunnitelmassa tulee kuvata mm. seuraavia asioita:

- Millaisin konkreettisoin toimin oppilaitoksessa edistetään kouluyhteisön turvallisuutta, keskinäistä vuorovaikutusta ja vastuunottoa? Miten nämä tavoitteet näkyvät oppilaitoksen arjessa?
- Millaista tukea ja miten opiskelijalle tarjotaan fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvissä vaikeuksissa ja opiskelun ongelmissa?
- Miten mahdollinen asuntolatoiminta on yhteydessä oppilaitoksen opiskelijahuoltoon?
- Miten toteutetaan yhteistyö kodin kanssa?
- Miten oppilaitoksessa toimitaan erilaisissa opiskelijoita ja oppilaitosta kohtaavissa kriisitilanteissa ja miten toimitaan, jos näitä suunnitelmia ei noudateta?

Opiskelijahuoltotyön tehtävänä on tehdä ennaltaehkäisevää työtä syrjäytymistä vastaan ja helpottaa opiskelua silloin, kun opiskelijalla on oppimisvaikeuksia. Työ edellyttää toimivaa opiskelijahuoltoryhmää oppilaitoksissa sekä moniammatillista ohjaus- ja opiskelijahuoltotyötä paikkakuntakohtaisesti tai alueellisesti.

Ura- ja rekrytointipalvelut

Mikäli nuorten koulutus- ja työllistymismahdollisuudet halutaan turvata mahdollisimman kattavasti, on yhteistyö oppilaitosten ja työvoimatoimistojen kanssa välttämätöntä. Ammatillisissa oppilaitoksissa toimineet ura- ja rekrytointikokeilut sekä vastaavat ESR-projektit ovat pyrkineet synnyttämään alueellista yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten ja työhallinnon välille. Alun perin ura- ja rekrytointipalveluita pyrittiin luomaan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen samoilla periaatteilla kuin ammattikorkeakouluihin.

Ammattikorkeakouluissa ura- ja rekrytointipalvelut ovat vakiintuneet noin kymmenessä vuodessa. Toisella asteella sekä ohjaus- että ura- ja rekrytointipalvelut ovat melko vaatimattomalla tasolla. Eroa ammattikorkeakouluihin selittää ammattikorkeakoulujen saama huomattava erillisrahoitus, ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (ARENE) sitoutuminen ura- ja rekrytointitoimintaan sekä toisen asteen opiskelijoiden nuoruus ammattikorkeakoulujen opiskelijoihin verrattuna. Näyttää ilmeiseltä, ettei ammattikorkeakoulujen kaltaisia ura- ja rekrytointipalveluyksiköitä kannata perustaa palvelemaan pelkästään toista astetta. Mikäli ammat-

tikorkeakoulut ja toinen aste toimivat läheisessä yhteistyössä, silloin myös ura- ja rekryointipalveluiden keskittämiseksi on kokemusten mukaan tarvetta.

Työvoimatoimistot osallistuvat toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuville opiskelijoille suunnattuihin ura- ja rekryointipalveluihin tarjoamalla palveluja sekä työpaikkaa hakeville että jatkokoulutusta pohtiville nuorille. Mikäli työpaikkaa ei löydy heti avoimilla työmarkkinoilla, nuoret ohjataan työkokemusta ja työelämänvalmiuksia tarjoaviin tukiohjelmiin.

Työministeriön tekemän kyselyn mukaan työvoimatoimistot osallistuvat kuitenkin hyvin vaihtelevasti koulutuksesta valmistuvien ura- ja rekryointiyhteistyöhön. Noin 60 % vastanneista toimistoista (työvoimatoimistojen koko otos oli 57) ilmoitti, että yhteistoimintaa on jossakin määrin. Työvoimatoimistojen normaalit palvelut ovat luonnollisesti kaikkien valmistuvien nuorten käytettävissä, mutta systemaattista ja suunnitelmallista ura- ja rekryointipalveluyhteistyötä työvoimatoimiston ja oppilaitosten kesken on harvoin järjestetty. Tavallisesti toimistoissa on nimetty yhdyshenkilöt palveluyhteistyötä varten, ja toimistot tarjoavat valmistuville nuorille perinteisiä tukipalvelujaan: tietoa työmarkkinoista, työpaikoista, jatkokoulutuksesta ja työvoimatoimiston palveluista.

Työvoimatoimistot eivät aina ole tietoisia alueen oppilaitosten mahdollisesti järjestämistä ura- ja rekryointipalveluista. Vastaavasti voidaan olettaa, etteivät oppilaitokset tunne työvoimatoimistojen palveluja riittävän hyvin voidakseen ohjata valmistuvia nuoria oikeaan palveluun. Työministeriön helmikuussa 2004 työvoimatoimistoille tehdyn nuorten palvelukyselyn vastausten mukaan voidaan päätellä, että yhteistoiminta esimerkiksi ura- ja rekryointipalvelujen järjestämisessä on varsin rajallista ammatillisten oppilaitosten ja työvoimatoimistojen kesken.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta valmistuneiden työttömyysluvut ovat korkeita, tämän vuoksi tulee edelleen vahvistaa oppilaitosten ura- ja rekryointipalveluja sekä työvoimatoimistojen panostusta palveluyhteistyöhön valmistuvien työllistymisen nopeuttamiseksi.

Alueen ammatillisten oppilaitosten ja työvoimatoimistojen tulisi laatia ura- ja rekryointipalveluyhteistyön toimintasuunnitelma, johon sisältyvät palveluyhteistyön periaatteet, palvelut ja toimenpiteet.

5.5 Ohjaus korkea-asteella

Korkea-asteen opintojen ohjauksen arviointi käynnistettiin vuonna 2000 Suomen ammatti-korkeakouluopiskelijayhdistysten liitto SAMOK:in aloitteesta. Arvioinnin suoritti Suomen Korkeakoulujen arviointineuvoston nimeämä työryhmä. Arviointiraportti julkaistiin syyskuussa 2001 (Moitus & al. 2001).

Arviointiprojektin yleisenä tavoitteena oli tukea opintojen ohjauksen kehittämistä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Yhtenä keskeisenä tavoitteena oli tunnistaa opintojen ja opiskeluprosessin kannalta kriittiset kohdat ohjauksessa.

Arviointi osoitti, että opintojen ohjauksen määrällinen tarjonta korkea-asteella on suurta ja on yleisesti ottaen laadultaan hyvää tasoa. Yksilöllistä ohjausta on tarjolla mm. opintojen ja uran suunnitteluun, opinnäytetyön laadintaan, opintoihin kuuluvaan työharjoitteluun, kansainväliseen vaihtoon ja tukipalvelujen käyttöön. Suuri osa korkeakoulujen henkilöstöä hoitaa opintojen ohjaukseen liittyviä tehtäviä, osa päätoimisesti ja osa opetustyönsä ohella.

Henkilöstön työnjakoa ei ole kuitenkaan selvästi määritetty. Tämän seurauksena opiskelijat eivät aina tiedä, kuka antaa ohjausta missäkin asiassa.

Arvioinnissa tuli esille, että epävirallista ohjausta on paljon. Tämän ohjauksen ongelma on se, että sitä ei ole tasapuolisesti kaikkien saatavilla.

Arvioinnin tuloksena korkea-asteen opintojen ohjauksen kehittämiskohteiksi esitettiin seuraavat viisi kohtaa:

1. *Opintojen ohjauksen tulisi perustua opiskelijoiden tarpeisiin.* Erityistä huomiota tulisi kiinnittää opiskelijan polun kriittisiin kohtiin, kuten alkuvaiheen perehdytykseen, tutkinnon rakentamiseen, työelämäkytkentöihin ja opinnäytetyön ohjaukseen.
2. *Opiskelijoita tulisi tukea tavoitteellisessa opiskelussa.* Korkeakouluissa tulisi ottaa käyttöön henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, ja niiden laadintaan ja seurantaan tulisi tarjota ohjausta.
3. *Korkeakoulujen tulisi pyrkiä kohti kokonaisvaltaista opintojen ohjausjärjestelmää.* Korkeakoulujen tulisi määritellä opintojen ohjauksen strateginen kokonaissuunnitelma, jossa määritellään ohjauksen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät sekä henkilökunnan työnjako ja jatkokoulutus.
4. *Opintojen ohjauksen menetelmiä tulee käyttää monipuolisesti. Pienryhmäohjauksessa ja internet-pohjaisessa ohjauksessa on mahdollisuuksia, joita korkeakoulut eivät ole vielä täysin käyttäneet hyväkseen.*
5. *Opintojen ohjaus tulee sisällyttää yhdeksi keskusteluteemaksi opetusministeriön ja korkeakoulujen vuotuisiin tulos- ja tavoiteneuvotteluihin.* Arviointiryhmä teki ehdotuksia myös opetusministeriölle. Pääehdotus oli, että opetusministeriö ottaisi opintojen ohjauksen yhdeksi teemaksi, joista se keskustelee korkeakoulujen tavoite- ja tulosneuvotteluissa.

Vuoden kuluttua arviointiraportin julkaisemisesta, Korkea-asteen arviointineuvosto keräsi palautetta arviointiin osallistuneilta korkeakouluilta arviointitulosten käytöstä. Palautteen mukaan arviointi on johtanut konkreettisiin kehittämistoimiin korkeakouluissa. Esimerkiksi useat korkeakoulut ovat laatineet strategisen ohjauksen kokonaissuunnitelman. Muutamat korkeakoulut ovat kiinnittäneet huomiota ohjaushenkilöstön koulutukseen ja työnjakoon. Yksi korkeakoulu on perustanut uusia opinto-ohjaajien virkoja. Moni korkeakoulu on lisännyt tai kehittänyt verkossa annettavaa ohjausta.

Kansallisella tasolla, opetusministeriö pyysi korkeakouluja raportoimaan opintojen ohjauksen kehittämisestä tulosneuvotteluja varten. Opetusministeriön ja korkeakoulujen tulos- ja tavoiteneuvotteluissa opintojen ohjaus oli yhtenä teemana arviointiryhmän ehdotuksen mukaisesti. Lisäksi opetusministeriö on edellyttänyt, että korkeakouluissa otetaan käyttöön henkilökohtaiset opintosuunnitelmat.

Tällä hetkellä korkeakouluissa on käynnissä useita vaativia uudistusprosesseja, esimerkiksi ns. kahden syklin tutkintorakenteen luominen ja laadunvarmistusjärjestelmien kehittäminen. Tärkeätä olisi välttää sitä, että opintojen ohjaus nähtäisiin vain keinona lyhentää opintoaikoja. Opintojen ohjauksen tulee kuulua yhtenä osana korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmiin.

6 Ohjauksen ja nuorten työvoimapalvelujen keskeisiä haasteita työhallinnossa

6.1 Nuorille tarjottavat työvoimapalvelut ja aktiivitoimenpiteet

Nuorten koulutukseen ohjaaminen, työllisyyden edistäminen ja työttömyyden torjuminen edellyttää toimenpiteitä sekä koulutus- että työvoimapolitiikalta. Työvoimatoimistojen palveluilla, tukitoimenpiteillä ja palveluyhteistyöllä tuetaan koulutuksesta jatko-opintoihin tai työelämään siirtyvien nuorten sijoittumista jatkokoulutukseen ja työhön. Työttömyyttä voidaan pitkällä tähtäimellä ennaltaehkäistä ohjaamalla nuoria heidän koulutustaan ja urakehitystään koskevissa ratkaisuissa. Tämä on lähtökohtana oppilaitosten opiskelijoihin ja valmistuviin kohdistuvalle ohjaustoiminnalle ja seurannalle sekä työvoimatoimistojen ohjauspalveluille.

Nuorten työvoimapalvelut kuuluvat työvoimatoimistojen julkisten työvoimapalvelujen kokonaisuuteen. Keskeiset palvelut ovat työnhakijoiden työnhakua ja työllistymistä tukevien palvelujen ohella kaikille henkilöasiakkaille tarkoitetut ammatinvalinta- ja urasuunnittelu- sekä koulutus- ja ammattitietopalvelut. Nuori voi käyttää myös koulutus- ja ammattitietopalvelun aineistoja ja web-sovelluksia sekä osallistua ryhmätoimintoihin.

Ohjauspalveluyhteistyö koulutuksen jälkeisissä siirtymävaiheissa oleville nuorille

Työ- ja opetushallinnon välinen nuorten ennalta ehkäisevä ohjauspalveluyhteistyö vaihtelee huomattavasti eri TE-keskusalueilla sisällöltään ja laajuudeltaan. Valtakunnallinen trendi on viime vuosikymmenenä selvästi ollut se, että työhallinnon ohjauspalvelut opiskelijoille ja vastavalmistuneille ovat vähentyneet aikuisten palveluja painotettaessa. Yhtenä syynä tähän on ollut oppilaitosten oman ohjaustoiminnan laajeneminen. Myös asetuksessa julkisen työvoimapalvelun toimenpanosta (1347/2002) korostetaan oppilaitosten ensisijaista vastuuta opiskelijoiden uraohjauksesta. Asetuksessa todetaan kuitenkin myös työvoimatoimistojen vastuu järjestää täydentäviä palveluja opiskelijoille ja kehoitetaan työvoimatoimistoja sopimaan työvoimapalvelujen järjestämisestä opintojen päätösvaiheessa oleville opiskelijoille yhdessä opetusviranomaisten kanssa.

Paikallisessa palveluyhteistyössä on työvoimatoimistoissa nimetty yhdyshenkilöitä tai yhteistyöryhmiä ja sovittu oppilaitosten ja työvoimatoimistojen välisestä työjaosta nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelujen järjestämisestä. Lisäksi on neuvoteltu periaatteista, milloin oppilaitokset ohjaavat nuoria työvoimatoimistoon. Samoin on yhteistyöhön voitu sisällyttää nuorten ja opettajien tutustuttaminen työvoimatoimiston palveluihin ja alueen työpaikka- ja koulutustarjontaan.

Nuori työnhakija, joka on täyttänyt 17 vuotta, voidaan työvoimatoimistossa rekisteröidä työttömäksi työnhakijaksi, jolloin hänellä tietyin ehdoin on oikeus työmarkkinatukeen tai muuhun työttömyysturvaan sekä työllistymistä edistäviin tukitoimenpiteisiin. Työtä hakevien työttömien nuorten palveluja ja tukitoimenpiteitä suunniteltaessa on lähtökohtana oltava asiakkaiden ja heidän palvelutarpeittensa heterogeenisuus. Työttömissä nuorissa on esimerkiksi ammattitaitoisia ja ammattitaidottomia, terveitä ja vajaakuntoisia, erityisopetuksessa olleita sekä maahanmuuttajanuoria. Nuorten asema työmarkkinoilla on aikuisväestöä monimuotoisempi ja vaihtelevampi. Nuorten elämässä on monia tekijöitä (mm. koulutus, lastenhoito ja varusmiespalvelu), jotka aiheuttavat vaihtelua työmarkkina-asemaan. Jotkut nuoret siirtyvät koulusta työelämään sängen suoraviivaisesti, joillakin koulu ja työ limittyvät toisiinsa usean vuoden ajan.

Työnhakijanuorten palvelujen on oltava yksilöllisiä ja autettava nuoria ratkaisemaan työllistymiseensä liittyvät tärkeimmät esteet. Lisäksi nuorten kohdalla on tärkeää ottaa huomioon ammattitaidon ja työkokemuksen riittävyys kestävän työllistymisen ja urakehityksen ehtona.

Osa työvoimatoimiston nuorten palveluista ja tukitoimenpiteistä edellyttävät työttömyyttä ja 17 vuoden iän täyttymistä, mutta eivät kuitenkaan kaikki. Alle 17-vuotiaalla nuorella on mahdollisuus rekisteröityä työnhakijaksi ja käyttää työvoimatoimiston työnvälityspalveluja tai/ja kaikkia ohjauspalveluja, mukaan lukien koulutusneuvonta, ammatinvalinnanohjaus ja ammatillinen kuntoutus sekä tarvittaessa ohjausprosessia tukevia toimenpiteitä kuten työ- ja koulutuskokeiluja.

Työvoimatoimiston työnhakijoiden ja työttömien työnvälityspalvelun palveluprosessi, sen eteneminen ja osavaiheet on määritelty laissa julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002) sekä työministeriön palveluprosessiin liittyvissä ohjeissa. Palveluprosessin alkuun kuuluu palvelutarpeen arviointi, jonka perusteella nuori ohjataan tarvittavaan palveluun työvoimatoimistossa, työvoiman palvelukeskukseen tai yhteispalvelupisteeseen tai ulkopuolisiin palveluihin kuten kuntoutustutkimus-, terveydenhoito- ja sosiaalipalveluihin.

Työhallinnon asiakaspalvelun käytössä oleva toimenpidevalikoima työttömien nuorten työllistymisen tukemiseksi on laaja ja monipuolinen. Työvoimapalvelujen tehostamiseen ja vaikeasti työllistettävien asiakkaiden palvelun parantamiseen liittyy vuonna 2003 käynnistynyt työvoimapalvelujen rakenteellinen uudistus: työvoimatoimistojen rinnalle kehitetään työnhakukeskuksia ja työvoiman palvelukeskuksia tai yhteispalvelupisteitä. Työllisyysohjelman mukaan myös ns. "nuorten yhteiskuntatakuun" toteuttaminen alle 25-vuotiaille työttömille edellyttää palvelujen tehostamista ja työvoimapolitiittisten aktiiviohjelmien tarjonnan lisäämistä. Palvelukeskukset tarjoavat yhden uuden mahdollisuuden edistää vaikeasti työllistyvien työttömien nuorten työllistymistä moniammatillisen palveluyhteistyön keinoin.

6.2 Suuntaviivat työttömien nuorten työvoimapalvelujen tehostamiseksi ja yhteiskuntatakuun toteuttamiselle

Työllisyyden politiikkaohjelma (työllisyysohjelma) sisältää työhallinnon vastuualueeseen kuuluvan ns. nuorten yhteiskuntatakuun ja opetushallinnon päävastuulla toteutettavan koulutustakuun. Työministeriössä valmisteilla olevan nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisen kannalta keskeisenä kehittämishaasteena on työttömien nuorten palveluprosessien tehostaminen ja nopeuttaminen. Tämä edellyttää työvoimatoimistoilta riittävien henkilöresurssien kohdentamista nuorten palveluun ja palvelujen järjestämistä moniammatillisen palveluyhteistyön periaatteiden mukaan. Nuorten palvelussa korostuu myös työttömyyttä ennalta ehkäisevä työote ja poikkihallinnollinen yhteistyö.

Nuorten työttömien palvelut hoidetaan erityisesti suuremmissa työvoimatoimistoissa toimiston sisäisenä yhteistyönä, jolloin työnvälityksen lisäksi palvelutarjontaan kuuluvia ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluita, koulutusneuvontaa, ammatillista kuntoutusta ja maahanmuuttajan kotoutumissuunnittelua voidaan käyttää koordinoitusti. Työvoimatoimiston sisäiseen yhteistyöverkostoon kuuluvat nuorten palveluihin erikoistuneet työvoimaneuvojat, eli ns. nuorten neuvojat, muut työvoimaneuvojat ja -ohjaajat, ammatinvalintapsykologit, koulutusneuvojat ja kuntoutusneuvojat. Ulkoista yhteistyöverkostoa edustavat opinto-ohjaajat, sosiaalityöntekijät, työpajaohjaajat ja terveydenhoitohenkilöstö. Työvoimatoimiston sisäisen palveluyhteistyön arvioidaan työvoimatoimistoissa toimivan hyvin, vaikka palveluresurssit usein todetaan riittämättömiksi. Ulkoisten yhteistyöverkostojen toimivuus vaihtelee paljon eri alueilla.

Työvoimatoimistojen ammatinvalintapsykologien antamat ohjauspalvelut ovat viime vuosina kasvavassa määrin keskittyneet aikuisasiakkaisiin, jolloin nuorten palveluyhteistyöhön käytettävät resurssit ovat vastaavasti vähentyneet. Samoin on arvioitu, että myös työvoimatoimistojen antama nuorten koulutusneuvonta on heikentynyt viime vuosina. Tästä syystä koulutusneuvonnan palveluresurssien vahvistaminen on tarpeen, sillä resurssien riittävyys on tärkeä nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisen edellytys.

Alueellisesti ja paikallisesti on varmistettava nuorten palvelujen toimintamallien toimivuutta sekä systemaattisesti kehitettävä toimiston sisäinen ja ulkoinen verkostoyhteistyö. Tähän kuuluu nuorten palvelujen kokonaisuuden jäntevoittäminen, mm. yhteistyö akselilla nuorten työnvälityspalvelut, ammatinvalinta- ja urasuunnittelu, koulutusneuvonta sekä verkostoyhteistyö oppilaitosten opinto-ohjauksen ja kunnan sosiaalitoimen kanssa.

Nuorten työttömien työnhakija-asiakkaiden yhteiskuntatakuun ja poikkihallinnollisen nuorten palveluyhteistyön toimeenpanon tueksi on työministeriön toimeenpanosuunnitelmassa esitetty seuraavat kehittämislinjaukset, joita myös ohjausyhteistyöryhmä kannattaa:

I Työttömien nuorten työvoimapalvelujen järjestäminen

- Työvoimatoimistoihin kehitetään tehokas nuorten työvoimapalvelujen toimintamalli
- Työvoimatoimistoihin suositellaan ammattitaidottomien työttömien nuorten palveluun erikoistuneitten neuvojien nimeämistä
- Nuorten työvoimapalvelujen sisäinen palveluyhteistyö kehitetään moniammatillisena palvelutiiminä tai muun verkostoyhteistyön keinoin. Toimiston sisäisessä palvelukokonaisuudessa korostuvat työnvälitys-, ammatinvalinnanohjaus- ja koulutus- ja ammatitietopalveluyhteistyö ja tukitoimenpiteet nuorten työllistymisen helpottamiseksi sekä nuorten palvelujen työnjaon kehittäminen työvoimatoimiston ja työvoiman

palvelukeskusten välillä

- Tavoitteena ennaltaehkäistä nuorisotyöttömyyttä, edistää nuorten ammattitaidon hankkimista ja työllistymistä panostetaan työvoimatoimiston ohjauspalveluyhteistyöhön mm. oppilaitosten kanssa. Ulkoisesta ja poikkihallinnollisesta nuorten palveluyhteistyön periaatteista ja työnjaosta sovitaan alueellisesti eri toimijoiden kesken. Laaditaan alueelliset palveluyhteistyön toimintasuunnitelmat joihin sisällytetään konkreettiset toimenpiteet ja vastuutahot.

II Työttömien nuorten palveluprosessia nopeutetaan ja siihen sisältyvä yksilöity työnhakusuunnitelma laaditaan nykyistä lyhyemmässä ajassa, viimeistään kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen

- Nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi nopeutetaan työttömän nuoren palveluprosessia noudattamalla nykyistä tehokkaammin, mitä laissa julkisesta työvoimapaikasta ja ohjeissa työttömän palveluprosessista todetaan.
- Ehdotetaan, että työttömien nuorten työnhakusuunnitelmaa ja ns. yksilöityä työnhakusuunnitelmaa koskeva määräaika lyhennetään viidestä kuukaudesta kolmeen kuukauteen (viimeistään 3 kuukautta työttömyyden jälkeen on työvoimatoimiston työttömän nuoren asiakkaan kanssa laadittava työnhakusuunnitelma johon sisällytetään työ- tai koulutuspaikkatarjous tai tarjous aktiivitoimenpiteistä asiakkaan palvelutarvearvion mukaan).
- Työttömän nuoren palveluprosessia parannetaan seuraavasti:
 - palvelutarvearvio ja alkuhaastattelu tehdään viipymättä panostaen palveluprosessin alkuun ja ohjaten nuori välittömästi tarvittavaan palveluun
 - aloitetaan työnhakusuunnitelman laatimista heti palvelun alkuvaiheessa
 - Työttömälle nuorelle on palvelutarvearvion pohjalta tarjottava hänen työllistymistään ja ammatillisten valmiuksien hankkimistaan kestäväällä tavalla tukevat toimenpiteet, jos nuori ei joustavasti sijoitu työmarkkinoille tai koulutukseen.

III Palveluyhteistyö koulutuksen ja työelämän nivelvaiheessa oleville nuorille koulutustakuun ja työllistymisen tueksi sekä työttömyyden ennaltaehkäisemiseksi

- Oppilaitosten ja työvoimatoimistojen ohjausyhteistyötä nuorten ohjaamiseksi jatko-opintoihin ja työmarkkinoille koulutuksen ja työelämän nivelvaiheissa suunnitellaan ja toteutetaan nykyistä systemaattisemmin alueellisesti ja paikallisesti sopien osapuolten kesken.

IV Alueelliset ja paikalliset nuorten palvelujen kehittämissuunnitelmat ja -tavoitteet, arviot nuorten palvelutarpeista ja resursseista sekä toimenpide-esitykset sisällytetään TE-keskusten työvoimaosastojen ja työministeriön vuotta 2005 koskeviin tulostavoiteneuvotteluihin.

6.3 Tieto- ja viestintäteknologian käyttö, työhallinnon sivut nuorten asiakkaiden käyttöön

Esimerkki: Ohjausyhteistyön kehittäminen Pohjois-Pohjanmaalla

Pohjois-Pohjanmaalla on nuoria ja työttömiä nuoria suhteellisesti enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Tästä syystä Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen keskeisenä tavoitteena on jo vuosia ollut nuorisotyöttömyyden alentaminen. TE-keskuksen tulossopimukseen vuodelle 2003 kirjattiin "Nuoret ja työ kehittämishanke", jonka tavoitteena oli koota nuorten kanssa toimivat tahot kehittämään ratkaisuja nuorison työmarkkinaongelmiin ja luoda puitteet nuorten parissa toimivien viranomaisten keskeiselle säännölliselle yhteistyölle.

Yhteistyön käynnistämiseksi TE-keskuksen työvoimaosasto kutsui keskeiset nuorten kanssa toimivat yhteistyötahot seminaariin. *Nuoret ja työmarkkinat* -seminaari pidettiin 4.10.2002 TE-keskuksessa. Tilaisuuden tavoitteena oli koota yhteen nuorten kanssa toimivat tahot pohdimaan ja arvioimaan nuorten asemaa ja ongelmia nykypäivän työmarkkinoilla. Tarkoituksena oli myös arvioida eri tahojen kokemuksia nuorten ohjauksesta ja ohjauksen vaikuttavuutta. Tavoitteena oli löytää ratkaisuja nuorison työmarkkinaongelmiin, ajatuksia ohjauksen ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen sekä keskustella jatkotoimenpiteistä säännöllisen yhteistyön kehittämiseksi.

Seminaariin kutsuttiin yhteensä 36 yhteistyötahon edustajia: opinto-ohjaajia, nuoriso- ja sosiaaliohjaajia, ammatinvalintapsykologeja ja nuorten työvoimapalveluita hoitavia virkailijoita. Osallistujien määrä yllätti seminaarin kokoonkutsujat. Samalla ilmeni, että tällaiselle toiminnalle oli ollut olemassa suuri tarve alueella.

Alustusten pohjalta seminaarissa keskustelun teemoiksi nousivat nuorten asema yleisesti työmarkkinoilla, viranomaisyhteistyö ja sen sujuvuus nuorten ohjauksessa ja vaikuttamisen keinona. Lisäksi nuorten työpajojen tulevaisuus ja nuorten kuntoutustoimet nivelvaiheissa syrjäytymisen ehkäisemiseksi nostettiin esille keskusteluissa.

Seminaarin lopuksi käytiin keskustelua jatkotoimenpiteistä. Toivomuksena oli, että seminaarityyppistä vuoropuhelua jatketaan mahdollisesti laajemmalla kokoonpanolla. Jatkotoimenpiteiden suunnittelua varten seminaarilaisista koottiin työryhmä, johon tuli edustajia lääninhallituksesta, opetustoimesta, kuntien nuorisotoimesta, työvoimatoimistoista ja TE-keskuksesta.

Työryhmässä esitettiin seuraavan seminaarin aiheeksi edellisellä kerralla vähäiselle huomiolle jäänyt peruskoulun jälkeinen ammatinvalinta. Samoin työryhmä suositteli tuleviin tilaisuuksiin kutsuttavien piirin laajentamista koskemaan koko Pohjois-Pohjanmaata. Lisäksi ryhmässä siitä, miten yhteydenpidosta ja yhteistyöstä saataisiin säännöllistä. Päätettiin myös, että jatkossa seminaareja tultaisiin järjestämään myös muilla alueilla kuin vain Oulussa ja että keväällä 2003 järjestetään vielä kaksi seuraavaa seminaaria. TE-keskuksen työvoimaosaston järjestämässä Nuoret ja työmarkkinat -seminaarissa 7.2.2003 oli teemana "Miten peruskoulusta eteenpäin?". UraAVVAIN-projektin (Oulun seudun ammatillisen koulutuksen ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämishankkeen) päätöseminaarissa 18.–19.3.2003 tarkasteltiin ammatillisen koulutuksen jälkeistä nivelvaihetta.

Nuoret ja työmarkkinat -seminaariin kutsuttiin työvoimatoimistoista nuorten ohjauksesta ja palveluista vastaavia virkailijoita sekä Oulun seudulta peruskoulujen opinto-ohjaajia, nuoriso-ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja nuorten työpajojen ohjaajia. Seminaariin osallistui yhteensä 71 yhteistyötahojen edustajaa. Seminaarin tuloksena sovittiin, että TE-keskus tekee [www. eEnnakointi -järjestelmään](http://www.eEnnakointi-jarjestelmään) Nuoret ja työmarkkinat -sivuston, jonne kootaan tietoa nuorten työmarkkinoista sekä koulutuksessa esitettyjä kalvoja.

UraAVVAIN-projektin päätöstilaisuutena järjestettiin yhteistyössä opetushallituksen, Oulun lääninhallituksen, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen ja Oulun kaupungin kanssa Tulevaisuuden tekijät - nuoret työmarkkinoille -seminaari. Seminaarin aiheina olivat mm. muuttuvat ammatit ja osaamisvaatimukset työmarkkinoilla sekä miten nuoret käyttävät mediaa ja nuoret työmarkkinoilla. Seminaarissa esiteltiin myös nuorten ohjaukseen kehitetty "Koulutuksesta työhön" -menetelmä. Lopuksi käytiin keskustelu ura- ja rekrytointipalveluiden merkityksestä opiskelijalle ja oppilaitokselle.

Seminaariin osallistui 112 eri yhteistyötahojen edustajaa mm. oppilaitoksista, opinto-ohjaajia, nuorisotoimesta ja työpajoilta sekä eri projekteista.

Seminaarien toteuttamisen jatkotoimenpiteet:

- UraAVVAIN-projekti jatkuu vuosina 2004–2005 UraAVVAINpalvelu- ja Urapalettiprojekteina. Projekti tulee jatkossa järjestämään Uraohjauksen seminaarisarjan Oulussa:
 1. Uraohjaus toiselle asteelle - erilaiset nuoret peruskoulusta toiselle asteelle 17.3.2004
 2. Uraohjaus ammatillisessa koulutuksessa 7.10.2004
 3. Uraohjaus työhön ja jatko-opintoihin vko 12 2005
- Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen työvoimaosasto jatkaa Nuoret ja työ -seminaarisarjaa eri aluekeskuksissa, kuten Raahessa, Ylivieskassa ja Kuusamossa.

Yhteenveto

Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen tulossopimuksessa vuodelle 2003 Nuoret ja työ -kehittämishankkeen tavoitteena oli koota nuorten kanssa toimivat tahot pohtimaan ratkaisuja nuorison työmarkkinaongelmiin ja luoda puitteet säännölliselle yhteistyölle. Tavoitteen edistämiseksi TE-keskuksen työvoimaosasto tehosti nuorten parissa työskentelevien yhteistyötä ja vuorovaikutusta mm. Nuoret ja työ -seminaarisarjalla Oulussa. Tilaisuuksia varten TE-keskus kokosi työryhmän valmistelevaan seminaarien sisältöjä ja tavoitteita. Seminaareihin kutsuttiin työvoimatoimistojen nuorten ohjauksesta ja palveluista vastaavia virkailijoita sekä peruskoulujen opinto-ohjaajia, nuoriso-ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja nuorten työpajojen ohjaajia Oulun seudulta.

Yhteistyötahojen tarpeisiin valmisteltiin tuoreinta tilastotietoa nuorten työmarkkinoista tällä hetkellä ja ennakkointitietoa tulevista työmarkkinoiden kehityssuunnista. Tietoja julkaistaan ja päivitetään TE-keskuksen ennakkointiprojektin [www. eEnnakointi -sivuilla](http://www.eEnnakointi-sivuilla). Oppilaanohjauksen vastuuolettajien sähköpostiverkoston hyödynnetään tiedon levittämisessä.

Nuoret ja työ -seminaarisarjaa tulee jatkumaan. UraAVVAINpalvelu- ja Urapalettiprojekti vastaavat Oulussa järjestettävistä seminaareista ja Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus eri aluekeskuksissa, kuten Raahessa, Ylivieskassa ja Kuusamossa. Valmistelussa olevissa aluekeskusten työllisyysstrategioissa on yhtenä päätavoitteena nuorten ohjausyhteistyön vakiinnuttaminen aluekeskustasolla.

6.4 Opinto-ohjauksen ja työvoimatoimistojen yhteistyö

Esimerkki: Mikkelin seudun opinto-ohjauksen ja työvoimatoimistojen yhteistyö

Mikkelin seudun kuvaus

Mikkelin seutu on yksi neljästä Etelä-Savon maakunnan seutukunnasta. Siihen kuuluu Mikkelin kaupungin lisäksi kuusi maaseutukuntaa. Seudun väestömäärä on noin 72 200

henkeä, joista työikäisiä on noin 65 % ja alle 15-vuotiaita vajaa 16 %. Alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli seudulla vuoden 2004 maaliskuun lopulla 473, mikä on noin 11 % kaikista työttömistä. Työttömistä nuorista noin kolmannes on vailla ammattia.

Mikkelin seudulla on 10 peruskoulua ja neljä erityiskoulua, joissa on yhteensä noin 7 600 oppilasta. Lukioita on seutukunnalla seitsemän (n 1600 opiskelijaa) sekä lisäksi Otavan Opisto. Ammatillisesta toisen asteen tutkintoon johtavasta koulutuksesta huolehtii kolme oppilaitosta (Mikkelin ammattiopisto n 2000 päätoimista opiskelijaa, Suomen Nuorisopisto ja Mikkelin aikuiskoulutuskeskus). Mikkelin ammattikorkeakoulun 23 koulutusohjelmassa opiskelee noin 4000 opiskelijaa, joista reilut 3000 Mikkelin yksiköissä. Lisäksi Mikkelissä toimii Helsingin kauppakorkeakoulun kauppatieteen tutkintoon johtava yksikkö ja Pienyrityskeskus, Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus sekä Mikkelin kesäyliopisto. Alueelle ollaan parhaillaan rakentamassa verkostoyliopistoa.

Opinto-ohjaajia on peruskouluissa ja lukioissa yhteensä reilut 20 ja toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa noin 10. Korkea-asteella vastaavista tehtävistä huolehtii lähes 10 henkilöä.

Työvoimatoimistoja seutukunnalla on kolme (Mikkeli, Kangasniemi ja Mäntyharju). Mikkelin työvoimatoimisto on alueen seututoimisto, joka hoitaa mm. ammatinvalinnanohjauspalvelut neljän vakituisen ammatinvalintapsykologin voimin.

Mikkelin seudun opinto-ohjauksen ja työhallinnon yhteistyö on kehittynyt koko Etelä-Savon lailla 1970-luvulta alkavasta yhdessä oppimisen mallista (mm. ammatinvalinnan yhdysopettajakurssit yms.), työvoimapiirin ja/tai lääninhallinnon suunnitteleman ja rahoittaman kehittämistyön (mm. Oppilaanohjauksen kehittämisjaosto) ja opinto-ohjauskoulutuksen kautta toimijavetoiseksi (Etelä-Savon Ohjausväkiyhdistys) yhteistyön kehittämis- ja verkostotyömalliksi (koko toimijaverkoston toiminta- ja palvelumalli kehitteillä). Samalla kehittämistyön painopiste on laajentunut ja monipuolistunut (nuorten ammatinvalinnanohjauksesta ja opinto-ohjauksesta kaikenikäisten ura- ja koulutusohjaukseen, työllistymiskysymyksiin, työvoiman riittävyyteen jne).

Etelä-Savon ja Mikkelin seudun yhteistyön kehityksen vaiheet

Yhteistoiminnan taustaa

Alueen työvoimahallinnon ja oppilaitosten välisen yhteistyön virittäminen alkoi välittömästi siitä, kun Mikkeliin perustettiin ammatinvalinnanohjaustoimisto. Yhteistyö laajeni yleissivistävästä koulutuksesta ammatilliseen koulutukseen ja vahvistui muutoinkin vuonna 1973 perustetun Mikkelin työvoimapiirin ja työvoimatoimiston syntymisen myötä. Silloinen Mikkelin työvoimapiiri tuki lääninhallituksen lisäksi työvoimatoimiston (pääosin avo, tiepa) ja opinto-ohjauksen yhteistyötä ja sen kehittämistä sekä työpanoksellaan että rahoituksellisin keinoin mm. seuraavasti:

a) Yhdessä oppiminen

Yhteistyöhön virittäytymistä ja yhteiseen tekemiseen sitoutumista siivittivät yhteiset koulutustilaisuudet, joissa opittiin tuntemaan toisemme, toistemme työtä ja työoloja ja samalla virkistäydettiin arjen paineista. Näitä yhdessä oppimisen muotoja olivat esim.

- Yhdysopettajakurssit ja sitä seuranneet ohjausväen koulutuspäivät (väh. yksi/v)
- Koulutuksen ja työelämän opiskelua yhdessä (esim. kaikkien koulutusalojen tutkintojen

läpikäyminen 1–2 päivän koulutuksissa 1980-luvun koulutusrakenteen uudistuessa ja yhteiset työnantajakäynnit)

- Valtakunnallisten opinto-ohjauspäivien järjestely (v. 1988)
- Alueelliset yhteistyöpalaverit (1–3 kertaa/v)

b) Yhdessä tekeminen, kehittäminen ja suunnittelu

Koko Etelä-Savon opinto-ohjausyhteistyön edelleen kehittämistä varten perustettiin lääninhallituksen sivistisosaston hallinnoima Oppilaanohjauksen kehittämisjaosto, jonka jäseninä olivat opinto-ohjaajien, lääninhallinnon ja työvoimahallinnon (ammatinvalinnanohjaus) edustajat, suurin osa Mikkelin seudulta. Kehittämisjaosto toimi opinto-ohjausta koskevan yhteistyön kehityksen moottorina, mm. maakunnallisten kehittämishankkeiden ja yhteisten koulutuspäivien avulla. Kehittämistyöhön haastettiin koko ohjaustyötä tekevä henkilöstö. Keskustelu- ja tiedotuskanavana toimi 15 vuoden ajan yhteinen lehti (Etelä-Savon Ohjausväki -lehti). Yhteisen lehden toimittaminen päättyi parisen vuotta sitten varojen puutteeseen, mutta sen sähköistä versiota kehitellään. Ohjausväen keskinäistä tietojen jakoa ja välitystä varten ylläpidetään koko Etelä-Savon ohjausväen kattavaa osoitteistoa (nykyisin sähköpostiosoiteisto).

Edellä mainitun oppilaanohjauksen kehittämisjaoston kehittämiskohteina olivat muun muassa: TET-harjoittelu, työnohjaus, oppilas-/asiakasyhteistyö, konsultointi ja tiedonvaihto (mm. terveyspalaverit), tietopalveluyhteistyö (koulutus- ja työelämä tietouden kehittäminen, tietomateriaalin jakelu, luokkien ja asiakkaitten tietopalvelukäynnit), vanhempainiltojen ja messujen järjestäminen, ohjausväen omat koulutustilaisuudet sekä kokeilevan toiminnan suunnittelu (esim. Uuden mahdollisuuden koulu, Tulevaisuuden työpajat jne.).

Hallintovetoisuudesta toimijavetoiseksi yhdistystoiminnaksi

Oppilaanohjauksen kehittämisjaoston työtä jatkamaan (viranomaistyön oheen) perustettiin vuonna 1991 Mikkelin läänin ohjausväkiyhdistys, nykyisin Etelä-Savon ohjausväkiyhdistys. Pääosa yhdistyksen jäsenistä on oppilaitosten ja työhallinnon ohjaavaa väkeä, mutta yhdistyksen jäsenyys on avoin kaikille ohjaustyötä tekeville henkilöille. Yhdistyksen toimintaa johtaa hallitus, jonka jäsenet ovat viime vuosina olleet pääosin Mikkelin seudulta. Tiedotuksesta ja jäsenhankinnasta vastaavat kunkin seutukunnan aluevastaavat. Yhdistyksen internetosoite on (<http://eduwww.mikkeli.fi/esol>).

Mikkelin seudun yhteistyökäytäntöjä

Opinto-ohjauksen ja työvoimatoimiston kehittämistyöhön ja kehittämishankkeisiin on paneuduttu Mikkelin seudulla tosissaan. Kehittämisen yhteistyömuotona on toiminut työvoimatoimistovetoinen *seudullinen ohjausväen palaveri*. Näihin palavereihin osallistuu peruskoulujen, lukiodien, toisen asteen (ml. aikuiskoulutuskeskukset) ja korkean asteen ohjaustyötä tekevien lisäksi myös työvoimatoimiston, nuorisotoimen, sosiaalitoimen ym. ohjaus-, oppilaitos-, nuoriso- tms. yhteistyötä tekeviä henkilöitä.

Yhteistyöpalavereihin kokoonnutaan vuosittain vähintään kolme kertaa.

- Lukukauden päättyessä arvioidaan päättyvän lukuvuoden toimintaa ja tehdään alustavat sisällölliset ja aikataululliset suunnitelmat tulevalle lukuvuodelle.

- Lukukauden alussa tarkennetaan kevään suunnitelmaa ja sovitaan yhteistyön sisällöstä, muodoista ja aikatauluista, nimetään tarvittavat työryhmät jne.
- Lukukauden aikana tehdään vähintään yksi tutustumiskäynti yritykseen tai/ja oppilaitokseen ja tutustutaan samalla ko. alaan. Osa ajasta käytetään samalla yhteisten ja ajankohtaisten asioiden läpikäyntiin, tiedotusasioihin yms.
- Lukukauden aikana osallistutaan lisäksi Etelä-Savon ohjausväkiyhdistyksen ja sen yhteistyökumppaneiden (lääninhallitus, TE-keskus, muiden maakuntien opinto-ohjaajat, SAK tms.) organisoimiin koulutus- ja yhteistyötilaisuuksiin.

Näissä seutupalavereissa käsiteltävien uusien ja ajankohtaisten asioiden lisäksi sovitaan jo vakiintuneistakin yhteistyömuodoista, niiden järjestämisistä ja kehittamisestä, kuten esim.:

- peruskoululaisten ja lukiolaisten tutustumiskäynneistä ammatillisiin oppilaitoksiin ja työvoimatoimiston tietopalveluun
- TET-harjoittelusta ajankohtineen
- erilaisten koulutus- ym. messujen ja tapahtumien järjestämisestä ajankohtineen
- vanhempainilloista (joita on ajoittain toteutettu koulutusmessujen yhteydessä)
- asiakasohjaus- yms. konsultoinneista ja -tapaamisista
- opiskelunsa päättävien palveluista (infoista ja tiedotteista)
- ohjaushenkilöstön omista kehittämistarpeista ja koulutustilaisuuksista

Työvoimatoimiston ja oppilaitosten yhteistyöpalavereja järjestetään tarpeen mukaan myös kehitettävän asiakokonaisuuden pohjalta, esimerkiksi vuonna 2003 perustettiin toiselta asteelta valmistuvien opiskelijoiden *palvelumallin kehittämistyöryhmä*. Ryhmän työn tuloksena toisen asteen oppilaitokset järjestivät työvoimaneuvojille koulutustilaisuuden, jossa käytiin koulutusohjelmia läpi erityisesti työelämän taitojen näkökulmasta (mm. koulutusohjelmien tuottamat osaamisalueet) ja perehdyttiin annettujen todistusten sisältöihin ja sanomaan. Valmistuvien palvelun kehittämistyötä jatketaan ajantasaistamalla opinto-ohjaustyötä tekevien tietoja työvoimatoimiston palveluista ja toimintastrategiasta sekä paneutumalla oppilaitoksissa olevien ja sieltä valmistuvien erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden palvelun yhteistyökysymyksiin (tiedonvaihto, seuranta yms.), jotta siirtymävaiheen väliinputoamiset saataisiin estetyksi, myös oppilaitoksista työelämään siirryttäessä. Vastaavaa kehittämistyötä on tarkoitus käynnistää myös korkean asteen oppilaitosten kanssa.

Yhteisiä kehittämishankkeita

Laajemmin kehittämistyötä tehdään ja jatketaan erilaisissa yhteisissä kansallisissa ja ESR-hankkeissa, joissa paneudutaan mm. seuraaviin asioihin:

1. Uudenlaisten pedagogisten menetelmien kehittäminen ja räätälöityjen oppimispolkujen tarjoaminen oppimisvaikeuksista, kärsiville syrjäytymisvaarassa oleville nuorille, mm. Uuden mahdollisuuden koulu ja Itä-Suomen Työkoulu 2000 -hanke (ESR), Lossi-hanke (peruskoulutuksen ja toisen asteen koulutuksen yhteinen kurssitarjotin) sekä Alisa-hanke (oppimisvaikeudet, oppimisen tukeminen).

2. Asteelta toiselle -siirtymävaiheen tiedonkulun ja yhteistyön kehittäminen, mm. Nivel-hanke ja LATU-hanke: peruskoulu -> toinen aste sekä Yksilölliset opintiet -hanke (ESR): toinen aste -> ammattikorkeakoulu.
3. Opinto-ohjaajien ja muiden opettajien ohjaustyön ja siihen liittyvän yhteistyön kehittäminen, mm. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke (OPH), META-hanke(ESR), Mikkelin seutulukioverkoston ops-kehittämistyö sekä opettajien työelämän tutustumisjaksot.
4. Nuorten koulutuksen, työllistämisen ja palveluyhteistyön kehittäminen, mm. eri toimijatahojen v. 1997 perustama Nuorten osallisuuden tuki ry (NOSTE ry) ja Monikulttuurikeskus Mimosa -projekti sekä ESR-hankkeet RT- Raitilta työhön ja Promise-hanke.
5. Viranomaisten toimintaan perustuvan pirstaleisen auttamisjärjestelmän kehittäminen uudenaikaiseksi kumppanuuteen perustuvaksi kokonaisvaltaiseksi palvelujärjestelmäksi, jolla tuetaan syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden koulutukseen, työelämään ja yhteiskuntaan sijoittumista.

Nuorten osallisuuden tuki (NOSTE) ry:n aloittamaa kehittämiskumppanuuden suunnittelu- ja valmisteluprosessia vauhditti vuoden 2003 alusta käynnistynyt ESR-rahoitteinen Promise-hanke, jossa tarkastelun kohteena olivat syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Hankkeen toimiaika päättyi 2004 keväällä. Alkanutta suunnittelu- ja kehitystyötä on tarkoitus jatkaa EQUAL-yhteisöaloitteeseen kuuluvalla Mikkelin seudun työvoiman palvelukeskuksen toimintamallin ja palveluverkoston kehittämishankkeen (Muuntaja-hanke) osana, mikäli hankehakemus tullaan hyväksymään.

7 Yhteenvedo ja työryhmän kehittämisehdotukset

Ohjausyhteistyöryhmä on työskentelynsä aikana paneutunut erityisesti nuorille tarkoitettujen ohjauspalveluiden laatuun, saatavuuteen ja riittävyyteen. Nuoriksi määritellään tässä yhteydessä alle 25-vuotiaat henkilöt. Työryhmässä on tarkasteltu ohjauksen järjestämistä niin opetuskuin työhallinnonkin tehtävänä yhtäältä hallintojen omana palvelumuotona ja toisaalta yhteistyönä toteutettuna käytäntönä. Uusi lainsäädäntö, joka koskee erityisesti oppilas- ja opiskelijahuoltoa, edellyttää, että yhteistyövelvoite kattaa myös sosiaali- ja terveystoimen. Lisäksi ohjauksellista yhteistyötä tehdään huoltajien, nuorisotoimen, seurakunnan sekä elinkeino- ja työelämän ja muiden tahojen kanssa kontekstista ja tilanteesta riippuen. Useiden arviointitulosten ja käytännön kokemuksenkin mukaan ominaista tälle yhteistyölle on, ettei sille useinkaan ole luotu toimintamallia eikä se ole systemaattista. Säännöllisyyden ja toimintamallien puuttuminen aiheuttavat sen, että nuorille tarjottavissa ohjaus- ja tukipalveluissa voi olla suuria eroja saatavuudessa ja laadussa sen mukaan, miten toiminta on paikallisesti järjestetty.

Suomen ohjausjärjestelmässä paljon hyvää

Suomen vahvuuksina kansainvälisissä arvioinneissa mainitaan esimerkiksi ohjauksen sisällyttäminen opetussuunnitelmiin perusopetuksessa ja toisella asteella. Suomessa ohjaajina toimivien kelpoisuuksia säädellään myös asetuksella. Muodollisen kelpoisuuden ohella on kuitenkin korostettava ajantasaista tietoa eli osaamisen päivittämistä. Ohjauksen työmuodot ovat monipuolisia eri oppilaitosmuodoissa ja työvoimatoimistoissa. Julkishallinto tuottaa kattavasti valtakunnallisia koulutus- ja ammattitietoja.

Viime vuosina Suomessa toteutetut kansalliset ohjauksen arvioinnit ja niiden perusteella käynnistetyt toimenpiteet mainitaan hyvinä käytäntöinä. OECD:n arviointiraportissa nostetaan esille, miten Suomi on koulutus- ja työvoimapolitiikassa korostanut ohjauksen merkitystä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä ja yhteiskunnallisen tasa-arvon näkökulmista. Kehittämiskohteina mainitaan ohjauksen palautejärjestelmien kehittäminen. Systemaattinen ohjaustoiminnan arviointi edellyttää palautejärjestelmien ja arviointikriteerien kehittämistä, mikä on yhtenä tavoitteena Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeessa.

Suomessa on käynnistetty toimenpiteitä, joiden tavoitteena on, että arviointiraporteissa esitettyihin epäkohtiin voitaisiin vaikuttaa. Valtioneuvoston joulukuussa 2003 hyväksymäs-

sä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2003–2008 esitetään ajatus koulutustakuusta ja otetaan kantaa ohjauksen saatavuuden lisäämiseen. Korkeakoulujen kanssa tehdyissä tulossopimuksissa opetusministeriö on erikseen varannut voimavaroja opiskeluprosessin ohjauksen tehostamiseen. Perusopetuksen ja lukion uusissa opetussuunnitelmien perusteissa oppilaitosten ylläpitäjiä edellytetään laatimaan suunnitelmat opetuksen tuki- ja ohjauspalvelujen kehittämiseksi. Työllisyyden politiikkaohjelmassa kiinnitetään erikseen huomiota poikkihallinnolliseen nuorten ja aikuisten koulutukseen ohjaamiseen. Opetushallitus on käynnistänyt laajan nelivuotisen ohjauksen kehittämishankkeen, jossa pyritään seutukunnallisen yhteistyön kehittämiseen. Lisäksi työhallinnossa on jo käynnistetty teemaan liittyviä tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämishankkeita.

Työryhmän kehittämis ehdotukset

Kunta koulutuksenjärjestäjänä vastaa eri hallinnonalojen välisen yhteistyön toteuttamisesta. Paikallisissa opetussuunnitelmissa tulisi kuvata ne yhteistyön toimintamallit, jotka menevät yli hallinnonalojen. Eri hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön kaivataan siis paikallistasolla normeja, ohjeita ja toimintamalleja. Myös nonformaalin ohjauksen tilannetta ja saatavuutta tulisi tarkastella paikallisella ja alueellisella tasolla.

- Työryhmä ehdottaa, että alueille perustettaisiin ohjauksen kehittämisestä ja toiminnan suunnittelusta vastaavia yhteistyöryhmiä, joissa olisi eri hallinnonalojen asiantuntijoiden ja nonformaalin puolen edustajia (vrt. Mikkelin työryhmä).

Nivelvaiheet, kun siirrytään perusopetuksesta toiselle asteelle ja ammatillisesta tai lukio-koulutuksesta edelleen työhön tai jatko-opintoihin, ovat nuoren opintopolulla kohtia, jolloin ohjauspalveluiden toimivuus punnitaan. Näissä siirtymävaiheissa tarvitaan oppilaitosten välistä ja yksilön tarpeista lähtevää eri hallinnonalojen edustajien välistä yhteistyötä. Suurimman haasteen ohjaukselle asettavat ne nuoret, jotka jäävät koulutuksen ulkopuolelle, keskeyttävät opintonsa tai joiden on vaikea työllistyä toisen asteen ammatillisten opintojen jälkeen.

Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät muodosta homogeenista ryhmää, jolle riittäisi yhdenlaisen ohjaus- ja tukimallin kehittäminen. Perusopetuksen jälkeisen koulutustakuun onnistuminen edellyttää, että on olemassa keino löytää ne nuoret, jotka ovat jäämässä vaille opiskelupaikka ja ne, jotka eivät aloita opintoja, vaikka koulutuspaikan saisivatkin.

- Paikallisella tasolla tulisi tehdä sopimus siitä, mihin asti lähettävän oppilaitoksen vastuu jatkuu ja milloin ohjausvastuu siirtyy vastaanottavalle oppilaitokselle.
- Kansallisella tasolla tulisi löytää toimintamalli, joka takaa sen, että jokaisella koulutuksen ulkopuolella olevalla nuorella on saatavilla sellaisia ohjaus- ja tukipalveluja, jotka vastaavat hänen tarpeitaan ja jotka on sijoitettu sellaisiin tiloihin, joihin nuoren on helppo tulla.
- Tulisi kehittää verkon ja puhelimen kautta saavutettava kansallinen ohjaus- ja neuvontapalvelu, johon nuorten ja aikuisasiakkaidenkin olisi mahdollista ottaa yhteyttä koulutus- ja ammatinvalintapalveluja tarvitessaan.

Perusopetuksen jälkeen tulisi nuorilla olla mahdollisuus korottaa päättötodistuksen numeroita tai hankkia työelämäkokemuksia koulutusvalintansa tueksi lisäopetuksessa tai vastaavassa koulutuksessa. Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 todetaan, että perusopetuksen lisäopetuksen rahoitusta kehitetään siten,

että myös ammatillisen koulutuksen järjestäjät voivat järjestää lisäopetusta. Tämä uudistus lisää joustavuutta koulutusjärjestelmän sisällä siirtymiseen. Myös muita vaihtoehtoja, kuten työpajatoiminta ja erilaiset koulutusmuodot, jotka mahdollistavat elämänhallintataitojen ja opiskelutaitojen kehittämistä, tulisi olla tarjolla kaikille niitä tarvitseville.

- Työryhmä kannattaa perusopetuksen lisäopetuksen järjestämisen laajentamista siten, että järjestäjinä voivat toimia myös ammatillisen koulutuksen järjestäjät.

Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten on vaikeampi saada erilaisia palveluja, kuten esimerkiksi terveydenhuoltopalveluja. Olisi syytä pohtia, voisiko tietyn ikäluokan ikätarkastuksia toteuttaa yhtenä sosiaali- ja terveystoimen yhdessä järjestämänä toimenpiteenä. Tämä olisi yksi tapa tavoittaa ne nuoret, jotka ovat koulutuksen ulkopuolella. Opintonsa keskeyttäneiden nuorten jatko-ohjaus on myös ongelma, johon ei ole löydetty kaikkialla ratkaisua. Työryhmässä esitettiin joustavuutta opiskelijaksi ottamiseen, opiskelemaan tulisi voida hakeutua myös yhteishaun ulkopuolella.

- Työryhmä ehdottaa, että koulutuksen ulkopuolella olevilla, vailla toisen asteen tutkintoa olevilla 17–18 -vuotiailla nuorille järjestettäisiin sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä ikätarkastus, jonka yhteydessä annettaisiin myös opiskeluun ja työnhakuun liittyvää ohjausta ja neuvontaa.
- Opiskelijaksi ottamisessa tulee huomioida laajemmin hakijaan liittyvät tekijät ja soveltaa mm. joustavaa valintaa.

Opintososiaalisia etuuksia tulisi tarkistaa siten, että opiskelu ilman työssä käyntiä olisi mahdollista. Opintotukea toisella asteella kehitettäessä tulisi painottaa opiskelijalähtöistä mallia. Myös korkea-asteella opiskelevien mahdollisuutta keskittyä opintoihin ja siten nopeuttaa valmistumista tulisi tukea opintososiaalisia etuuksia kehittämällä.

- Opintotukea tulisi kehittää siten, että opiskelu olisi mahdollista ilman työssä käyntiä.

Toisen asteen koulutuksessa keskeisenä ohjauksellisenä haasteena on yhteistyön tiivistäminen peruskoulujen ja työvoimatoimistojen kanssa. Opintonsa keskeyttäneiden opiskelijoiden seuranta- ja ohjausvastuusta tulisi sopia paikkakunta- tai seutukuntaakohtaisesti tai alueellisesti. Yhteisten "nopean palvelun" ohjauspisteiden toteuttaminen tulisi asettaa tavoitteeksi siten, että ohjaukseen olisi mahdollista päästä viikon sisällä.

- Perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen ja työvoimatoimistojen yhteistyötä tulee kehittää alueellisesti opintojensa keskeyttäneiden ja koulutuksen ulkopuolella olevien ohjauksen tehostamiseksi.

Riittävästä henkilökohtaisesta ohjauksesta ja yksilöllisesti järjestetyistä ohjauspalveluista olisi huolehdittava siten, että erilaisia ohjausmenetelmiä käytetään rationaalisesti.

- Oppilaan- ja opinto-ohjaus tulisi nykyistä selkeämmin määritellä paikallisissa opetussuunnitelmissa siten, että niissä kuvataan opetus- ja ohjaushenkilöstön työnjako ja vastuut.
- Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus saada opinto-ohjausta myös työssäoppimisjaksojen ja lähiopetuksen ulkopuolella järjestettävien opintojen aikana.

Työryhmän ura- ja rekrytointipalvelujen järjestämistä koskevat toimenpide-ehdotukset:

- ura- ja rekrytointipalvelut on vakiinnutettava osaksi kaikkien ammatillisten oppilaitosten toimintaa ja työvoimatoimistojen panostusta yhteistoimintaan on suunniteltava osana toimistojen peruspalveluja
- ura- ja rekrytointipalveluyhteistyö on suunniteltava nykyistä systemaattisemmin alueellisesti tai paikallisesti toteutettavana toimintana. Oppilaitosten ja työvoimatoimistojen vuosisuunnitelmiin on hyvä kirjata ura- ja rekrytointipalvelujen tavoitteet, sovitut toimenpiteet ja toimintamuodot sekä toiminnan vastuunjako.

Varhainen tunnistaminen ja tilanteeseen puuttuminen ovat keskeisiä tavoitteita niin opetus- toimessa kuin työllisyysohjelmassakin. Opiskeluvaikeuksien varhainen tunnistaminen edellyttää opetushenkilöstön valmiutta puuttua tällaisiin tilanteisiin.

- Opetus- ja ohjaushenkilöstön täydennys- ja peruskoulutukseen tulee sisällyttää varhaista tunnistamista ja puuttumista edellyttävien tietojen ja taitojen hallintaa.

Varhainen puuttuminen työvoimapolitiikassa tarkoittaa toimenpiteitä, joita voidaan käyttää koulutus- ja työuran käännekohtissa. Mm. työministeriön vuonna 2004 toteuttamassa hankkeessa "Varhainen puuttuminen työllisyyspolitiikan menetelmänä" etsitään toimintatapoja ja menetelmiä, joilla parhaiten vaikutetaan työuran kehitykseen.

- Työministeriön työllisyyden politiikkaohjelmaan sisältyvän nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanon ehdotukset merkitsevät nuorisotyöttömyyden ennaltaehkäisyä ja varhaista katkaisua. Työryhmän mielestä toiminnan tuloksellisuuden ehtona on palvelujen, tukitoimien ja ohjausyhteistyön tuntuva tehostaminen kaikilla alueilla ja toiminnan tasoilla.

Lähteet

- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R. (toim.) Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001. Helsinki, Edita, 148–154.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Arviointi2/2002. Helsinki, Opetushallitus.
- Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. 2003. Opetushallitus.
<http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1;443;5238;5242>
- OECD:n arviointiraportti: Career Guidance and Public Policy: Bridging the Gap -raportti on saatavilla OECD:n verkkokaupasta. Toimittajat voivat saada kopion OECD:n viestintäyksiköstä (puh: +33 1 45 24 97 00) tai news.contact@oecd.org. Lisätietoja hankkeesta voi saada myös OECD:n sihteeristöstä Richard Sweetiltä, puh +33 1 45 24 16 61 tai Richard.Sweet@oecd.org
- Yksityiskohtaisemmat tiedot hankkeesta sekä maaraportit ovat saatavilla OECD:n sivuilta: <http://www.oecd.org/els/education/careerguidance/>
- OECD:n lehdistötiedote suomeksi käännettynä löytyy osoitteesta: <http://www.jyu.fi/ktl/ajankohtaista/tied160204.htm>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Opetushallitus. <http://www.oph.fi/info/ops/>

Yhteystietoja

Tulevaisuutta koulutusneuvonnalla -projekti
Projektipäällikkö Soila Rantanen
Maakuntakatu 24, 96200 ROVANIEMI
Puh. 016-368 7250, GSM 040-740 0257, Fax 016-310 908
e-mail: soila.rantanen@te-keskus.fi
www.te-keskus.fi/lappi

Tutkija Raimo Vuorinen, OECD:n arviointihankkeen kansallinen koordinaattori,
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, puh. (014) 260 3271,
050 361 1909, sähköposti: raimo.vuorinen@ktl.jyu.fi

opetusneuvos Tarja Riihimäki, opetusministeriö,
puh. 040 564 0575,
sähköposti: tarja.riihimaki@minedu.fi

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-814-8

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino

PL 4 (Vuorikatu 3)

00014 Helsingin Yliopisto

puhelin (09) 7010 2363

faksi (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi